

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jakub Kocmánek

Náhrada škody z jednání narušujících hospodářskou soutěž

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.

Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce: Srpen 2010

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 21. srpna 2010.

Poděkování

Mgr. Zuzaně Viktorinové, LL.M. za uvedení do světa hospodářské soutěže a inspiraci ke zpracování právě tohoto tématu.

JUDr. Jindřišce Munkové za ochotu, s níž byla připravena převzít vedení mé práce přes svůj zhoršující se zdravotní stav.

Prof. JUDr. Stanislavě Černé, CSc. za možnost vypracovat práci na individuální téma, pochopení pro velmi těsný časový rámec, jenž zbyl pro její napsání, a především cenné rady a inspiraci k obsahu i struktuře práce.

Mgr. Zuzaně Valouškové za čtení a podněty k obsahu práce.

Mgr. Robertu Pelikánovi za přečtení práce a velice inspirativní konzultaci.

PhDr. Jarušce Kocmánkové za jazykovou korekturu a celé své rodině za nesehávající podporu v průběhu celého studia.

Autor výše jmenovaným vděčí mnohá zlepšení; odpovědnost za chyby a nedostatky však padá výlučně na jeho hlavu.

Obsah:

Úvod.....	1
1. Role náhrady škody ze soutěžních deliktů	2
1.1. Původ myšlenky náhrady škody ze soutěžních deliktů	2
1.2. Problémy koncepce náhrady škody ze soutěžních deliktů	4
1.3. Veřejné a soukromé vynucování soutěžních pravidel	5
2. Rozhodné právo	6
3. Škoda	7
3.1. Porušení povinnosti	7
3.2. Zavinění.....	9
3.3. Kauzální nexus.....	11
3.4. Skutečná škoda, ušlý zisk, úroky.....	12
3.5. Určení výše škody	14
3.6. Zvýšení náhrady, „punitive damages“	17
3.7. Přenesení škody v obchodním řetězci „passing on“	19
4. Aktivní legitimace.....	21
4.1. Nepřímí poškození.....	21
4.2. Hromadné žaloby.....	23
5. Přístup k informacím.....	30
6. Vázanost soudu rozhodnutím soutěžní autority	34
7. Promlčení	35
8. Vztah k leniency programům.....	37
9. Závěr	39
Seznam zkratk	41
Použitá literatura.....	42
Použitá literatura.....	42
Monografie.....	42
Komentáře.....	42
Články a příspěvky.....	42
Rozsudky.....	43
Konzultační dokumenty	44
Seznam příloh	46
Příloha č. 1 :	47
Abstract: Damages actions for breach of antitrust rules	61
Klíčová slova / Keywords.....	62

Úvod

Tato práce si klade za cíl posoudit význam náhrady škody v rámci práva hospodářské soutěže a uvážit místo a možné právní cesty pro plné uplatnění tohoto institutu v českém právu. Impulzem pro rozvoj zkoumání této problematiky na evropské úrovni se staly především rozsudky Evropského soudního dvora v případech *Courage and Crehan*¹ a *Manfredi*², v nichž soud dovodil povinnost národních států umožnit náhradu škody vzniklé v důsledku soutěžního deliktu.

V reakci na tato rozhodnutí, s cílem nalézt překážky v uplatňování náhrady škody a navrhnout případné kroky k jejich odstraňování, vydala v roce 2005 Evropská komise Zelenou knihu o žalobách o náhradu škody způsobené porušením antimonopolních pravidel ES³, na niž po připomínkách navázala Bílá kniha⁴, která již doporučuje konkrétní kroky a postupy v oblasti hmotněprávní i procesní. Oba dokumenty provází podrobné *Commission staff working papers*^{5,6}, které hlouběji analyzují jednotlivé návrhy. Komise dále vypracovala návrh směrnice, která měla závěry Bílé knihy uvést do právního řádu Evropské unie a jejích členských států. Návrh byl ovšem stažen na začátku října 2009, jen několik dnů před plánovanou publikací a jeho další osud není dosud zcela jasný.^{7,8}

Tato práce se nejprve pokusí shrnout význam náhrady vzniklé škody pro antitrustové právo a pozici takzvaného soukromého vynucování ve vztahu k činnosti soutěžních úřadů. V následujících kapitolách budeme analyzovat kompatibilitu platného

¹ Rozsudek Evropského soudního dvora v řízení o předběžné otázce ve věcech *Courage Ltd and Bernard Crehan a Bernard Crehan and Courage Ltd and Others*. C-453/99

² Rozsudek Evropského soudního dvora ve spojených řízeních o předběžné otázce ve věcech *Vincenzo Manfredi v Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA; Antonio Cannito v Fondiaria Sai SpA a Nicolò Tricarico, Pasqualina Murgolo v Assitalia SpA*. C-296/04 až C-298/04.

³ *Green Paper: Damages actions for breach of the EC antitrust rules*. Commission of the European Communities, 2005. COM(2005) 672 final.

⁴ *White Paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules*. Commission of the European Communities, 2008. COM(2008) 165 final.

⁵ *Commission staff working paper annex to the Green paper: Damages actions for breach of the EC antitrust rules*. Commission of the European Communities, 2005. SEC(2005) 1732.

⁶ *Commission staff working paper accompanying the White paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules*. Commission of the European Communities, 2008. SEC(2008) 404.

⁷ BOYLAN, P. Draft damages directive: off the agenda for now. *PLC – Practical Law Company*. [online]. PLC, 2009. [cit. 2010-06-01] Dostupné z: <http://competition.practicallaw.com/8-500-5687>

⁸ Text směrnice se autorovi podařilo získat z neoficiálních zdrojů, ze stránek Komise byl stažen. Autor si není vědom, že by text návrh směrnice byl k datu práce zveřejněn, získaný text směrnice tvoří přílohu č. 1 této práce. Obsah návrhu komentuje HAJNÁ-STEINEROVÁ, K. *Soukromé prosazování soutěžního práva. Obchodněprávní revue*, 2009, č. 10.

českého práva se závěry Bílé knihy, posouzení možností, které české právo pro vymáhání nároků na náhradu škody v současnosti dává, a zamyšlení nad možnými změnami. Struktura práce bude vycházet ze struktury zvolené Komisí pro Bílou knihu, pokusíme se však o její rozčlenění do tématických celků, které bude vycházet z doktrinárního zakončení jednotlivých otázek, které ve výsledku představují průřez různými obory.

1. Role náhrady škody ze soutěžních deliktů

Právo Evropské unie obsahuje ustanovení o ochraně hospodářské soutěže již od svých prvopočátků ve Smlouvě o Evropském společenství uhlí a oceli⁹. Ponecháme-li stranou neutuchající ekonomickou diskusi o tom, zdali je nutné hospodářskou soutěž vůbec regulovat a zdali náklady takové regulace (ať již přímé nebo nepřímé, vznikající skrze omezování volnosti podnikání) nepřevyšují její výnosy, najdeme tři hlavní důvody pro těsnou integraci soutěžního práva do práva EU. Zaprvé posilování efektivity ekonomiky EU (převládající ekonomická teorie předpokládá, že hospodářská soutěž bez umělých překážek umožňuje maximalizovat spotřebitelský prospěch a efektivitu alokace zdrojů). Zadruhé ochrana spotřebitelů a podniků s malou tržní silou. A zatřetí tvorba jednotného vnitřního trhu. Zakazuje-li totiž evropské právo cla, tarify, kvóty a kvantitativní omezení, musí rovněž zamezovat nekalým soutěžním praktikám, které mohou vytvářet obdobné bariéry vzniku trhu společného pro celou EU.¹⁰

1.1. Původ myšlenky náhrady škody ze soutěžních deliktů

Mají-li být pravidla soutěžního práva komplexně vymáhána a aplikována, měl by být vytvořen prostor pro náhradu škod vzniklých při jejich porušování. Veřejné vynucování soutěžních norem, prostřednictvím zásahů soutěžních autorit na evropské i národní úrovni, například uložení pokuty, si klade za cíl vynutit dodržování soutěžního práva, nijak však neodstraní újmu, již ostatní subjekty v důsledku soutěžního deliktu utrpěly. Zásah tak nevede k plné reparaci důsledků protiprávního jednání. Ostatní soutěžitelé mohou být nadále poškozováni výhodou, kterou porušitel získal a již udělená pokuta nemusela plně vyvážit, spotřebitelé bez náhrady nesou náklady protiprávního

⁹ Čl. 65.

¹⁰ CRAIG, P.; DE BÚRCA, G. *EU Law: Text, Cases and Materials*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2008. s. 950-951

jednání. Přitom objem škod vznikajících spotřebitelům a jiným poškozeným je obrovský. Evropská komise ho jen z „hardcore“ kartelů¹¹ za rok 2008 odhadovala na 25 až 69 miliard Eur¹². Ani v plně funkčním systému soukromého vymáhání není možné reparovat veškerou újmu, jednak vzhledem k relativně nízkému podílu odhalených kartelů, jednak vzhledem k důkazním obtížím, přesto Komise odhaduje, že poškození přicházejí o reparace ležící mezi 5,7 a 23,3 miliardami Eur¹³.

Význam soukromého dozoru nad dodržováním evropského práva zdůraznil Evropský soudní dvůr už ve slavném rozsudku *Van Gend en Loos*¹⁴. Přelomovým rozhodnutím pro diskutovanou oblast náhrady škody se stala předběžná otázka *Court of Appeal* v řízení *Courage v Crehan*¹⁵. Anglické právo vylučuje, aby strana nezákonné smlouvy požadovala náhradu škody po druhé straně této smlouvy. Bernard Crehan provozoval dvě restaurace na základě smlouvy, která mu mimo jiné předepisovala odběry piva ve stanoveném množství za stanovenou cenu. Podmínky byly stanoveny tak, že pan Crehan zkrachoval. Namítal pak, že smlouvy odporovaly článku 85 Smlouvy o založení Evropského společenství (v tehdejší znění) a byly tak *ex-lege* neplatné. Evropský soud uzavřel, že anglické právo musí nárok na náhradu škody umožnit, jinak by ohrozilo efektivitu evropského soutěžního práva. Nárok by bylo možno vyloučit jedině v případech, že poškozená „strana nese významnou odpovědnost za narušení soutěže“¹⁶.

Svou argumentaci Soud dále rozvinul v rozsudku *Manfredi*¹⁷, kde interpretoval ustanovení o neplatnosti dohod, či „praktik“ (pojem zvolený Soudem, aby pokrýval i neformální dohody) odporujících dnešnímu článku 101 odst. 2 Smlouvy o fungování EU jako základ pro nárok na náhradu škody, je-li dána příčinná souvislost mezi škodou a neplatnou dohodou. V tomto případě se náhrady domáhali držitelé pojistek poškození kartelovou dohodou mezi pojišťovnami. Soud dále dovodil, že není-li Unijní úprava, musí rámec pro uplatnění tohoto práva poskytnout národní právní řády za podmínek neméně příznivých, nežli pro podobné nároky vycházející z národního práva (princip

¹¹ Dohoda o rozdělení trhu a kvantitativním omezení, která přímo omezuje trh.

¹² *Commission staff working document: Accompanying document to the White paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules: Impact assessment*. Commission of the European Communities, 2008. SEC(2008) 405. Para. 43.

¹³ *Impact assessment*. Op. cit. 12. Para 45.

¹⁴ Rozsudek Evropského soudního dvora v řízení o předběžné otázce ve věci *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration..* C-26/62

¹⁵ Op. cit. 1.

¹⁶ *Courage v Crehan* Op. cit. 1. Para. 36.

¹⁷ Op. cit. 2.

ekvivalence), a zároveň tak, aby uplatnění takového práva neučinily prakticky nemožným, či nepřiměřeně obtížným (princip efektivity).

1.2. Problémy koncepce náhrady škody ze soutěžních deliktů

Přestože tedy v evropském právu existuje hmotněprávní základ pro vymáhání náhrady škody, v praxi se tyto nároky téměř neuplatňují. Komparativní studie vypracovaná kanceláří Ashurst pro Evropskou komisi v srpnu 2004 identifikovala jen asi 60 takových řízení vedených v celé Unii od roku 1962¹⁸. Česká úprava se svým způsobem vydala proti pohybu evropskému. Výslovné ustanovení o soukromých žalobách v soutěžních věcech totiž v ustanovení § 17 obsahoval zrušený zákon č. 63/1991 Sb. o ochraně hospodářské soutěže, zatímco platný zákon č. 143/2001 Sb. již o těchto otázkách mlčí a ponechává je obecné úpravě. Pokud se týká judikatury, komparativní studie, vypracovaná v roce 2004 kanceláří Kocián Šolc Balaščík pro Evropskou komisi, docházela k závěru, že v České republice žádná taková neexistuje¹⁹. V současnosti se pokusy o vymáhání náhrady škody počítají na jednotky případů. Lze uvést například rozsudek Nejvyššího soudu č.j. 32 Odo 32/2004 ze dne 29. září 2004 v němž se poškozený domáhal přiměřeného zadostiučinění, které představovalo jednu z forem kompenzace podle zmíněného § 17 zrušeného zákona o ochraně hospodářské soutěže. Ani zde však žalobce neuspěl a v žádném případě nelze říct, že by tento případ vyvolal vlnu podobných sporů.

Důvody tohoto stavu lze hledat v širší problémů, počínaje nejistotou v hmotněprávním základu pro takový nárok, který není nijak výslovně zakotven v zákoně o ochraně hospodářské soutěže a musí být nalezen v obecné úpravě odpovědnosti za škodu, přes nejrůznější procedurální překážky až k nezaužívání tohoto institutu. V následujících kapitolách se pokusíme jednotlivé problémy analyzovat a posoudit postupy pro jejich odstranění, či alespoň částečné řešení.

¹⁸ WAELBROECK, D.; SLATER, D.; EVEN-SHOSHAN, G. *Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules: Comparative report*. [Pdf]. Brusel: Ashurst, 2004. [cit. 2010-06-01] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/documents.html> s. 1.

¹⁹ DEJL, P.; LÖFFLEROVÁ, A.; KUBÍK, F. *Comparative report*. [Pdf]. Praha: Kocián Šolc Balaščík, advokátní kancelář, 2004. [cit. 2010-06-01] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/study.html> s. 21.

1.3. Veřejné a soukromé vynucování soutěžních pravidel

Náhrada škody ze soutěžních deliktů se má především zlepšit postavení „obětí“ soutěžních deliktů, zároveň se však předpokládá, že se stane nástrojem doplňkového soukromého vynucování soutěžních norem.²⁰ V souladu s důležitým postavením ochrany práv spotřebitelů v rámci politik EU je kladen důraz na reparaci újmy, kterou v důsledku soutěžních deliktů utrpěli spotřebitelé. Potřeba agregovat jednotlivé relativně malé škody jednotlivých osob pro účely racionálního soudního vymáhání formovala úvahy o nutnosti vytvoření rámce pro kolektivní žaloby. Evropská komise zaujímá rezervovaný postoj k americkému pojetí soukromých kolektivních žalob založených na principu *opt-out* a Bílá kniha tedy obsahuje návrh řešení, který by měl otevřít prostor pro kolektivní žaloby a zároveň zabránit importu excesů, které se objevují v USA.²¹

Vznikne-li ovšem funkční systém pro vymáhání náhrad škod ze soutěžních deliktů, může přispět k jejich potírání. Jednak tím, že k případné pokutě přistoupí ještě náhrada škody, čímž se zvýší odstrašující účinek rozhodnutí soutěžního úřadu, neboli se soutěžní přestupek skutečně nevyplatí (u navazujících žalob hovoříme o takzvaných „*follow-up*“ žalobách), a jednak tím, že budou objasněny a svým způsobem potrestány některé delikty, které ať už z důvodů omezených zdrojů, nebo politických priorit neodstíhala veřejná autorita („*stand-alone*“ žaloby). Hovoříme o soukromém vymáhání soutěžních norem. Evropské komise v této oblasti zdůrazňuje, že soukromé donucení musí hrát doplňkovou, nikoli náhradní roli a návrhy obsažené v Bílé knize prezentuje jako vyvážený systém, postavený na tradicích 27 členských států Unie, který má doplnit veřejné donucení, aniž by ho jakkoli ohrožoval.²²

Roli návazných *follow-up* sporů ovšem lze zpochybnit. Je-li totiž důvodem jejich zavedení účinnější odstrašení porušitelů, bylo by jednodušší a účinnější prostě zvýšit úroveň pokut udělovaných soutěžními úřady. Mají-li především umožnit kompenzaci poškozeným, mohly by být účinně nahrazeny nějakou formou adhezního řízení před soutěžním úřadem. Množství důkazního materiálu sloužící k prokázání kartelu nebo zneužití dominantního postavení, by při tom muselo pro určení škody stačit. Touto eventualitou se Komise vůbec nezabývá. Důvodem může být obava z nové agendy, která

²⁰ Bílá kniha s. 3, op. cit. 4.

²¹ V podrobnostech viz kapitola 4.2.

²² Commission staff working paper accompanying the White paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules. s. 11. Op. cit. 6

by přetěžovala soutěžní úřady. Z podobných důvodů je dlouhodobě omezován přímý přístup soukromých osob k řízením před evropskými soudy. Na druhou stranu lze těžko doufat, že by takové adhezní řízení bylo možné uplatnit ve všech případech, lze ho tedy uvažovat jako doplněk, nikoli však nutně jako výlučnou variantu soukromoprávních žalob.

2. Rozhodné právo

Soutěžní právo je v zemích Evropské unie postaveno na dvojkolejném režimu. Národní státy mají svoje vlastní soutěžní právo, kompatibilní s právem evropským, vlastní soutěžní úřady se v úzké spolupráci s Evropskou komisí (v rámci takzvané Evropské soutěžní sítě) podílejí na spravování a vynucování evropského soutěžního práva. Prvým krokem procesu vymáhání náhrady škody z domnělého soutěžního deliktu tak musí být určení hmotného práva, jehož porušení nárok na náhradu škody zakládá. Evropský soudní dvůr se touto otázkou zabýval v rozsudku *Manfredi*. Připomíná, že evropské a národní soutěžní právo se aplikují paralelně, protože skutek posuzují z rozdílných hledisek. Evropské právo se zabývá narušením obchodu mezi členskými zeměmi, zatímco právo národní se věnuje vnitrostátnímu dopadu. Evropské právo se bude aplikovat na dohodu nebo postup, který může přímo nebo nepřímo, okamžitě nebo potenciálně narušit obchod v rámci Evropské unie. Soud uvádí, že takové rozhodnutí musí být postaveno na komplexním posouzení celé řady proměnných, a tak účast soutěžitele z jiného státu na kartelu sama o sobě takový závěr odůvodnit nemusí, zatímco čistě vnitrostátní kartel, postihuje-li celé území členského státu a může-li vést k izolaci jeho trhu, bude se značnou pravděpodobností podmínky pro aplikaci evropského práva splňovat. Je pak na národním soudu, aby posoudil, zda byly naplněny předpoklady pro závěr, že bude mezistátní trh dotčen.²³

Praktický dopad na otázku náhrady škody je ovšem malý. Evropský soudní dvůr v rozsudku *Manfredi*²⁴ rozvádí, jakým způsobem musí národní právo členských států umožnit náhradu škody, vychází-li z porušení evropského soutěžního práva. Postavení poškozeného v rámci deliktu postihovaného pouze podle národního soutěžního práva by

²³ Op. cit. 2. para. 38 – 47.

²⁴ Op. cit. 2.

tedy sice mohlo být méně příznivé, nežli evropském režimu, ale v praxi taková situace nebude častá. Všechny národní úpravy počítají s možností vymáhat škodu i ušlý zisk²⁵, jak vyžaduje ve smyslu rozsudku *Manfredi*²⁶ evropské právo. Určité rozdíly v zacházení mohou přetrvávat v procesních otázkách, nezřídka například může být pro „evropský“ nárok příslušný jiný soud.

Otázka rozhodného práva pro případy s mezinárodním prvkem je pak díky nařízení Řím II²⁷ jednou z nejlépe vyřešených. Evropská komise tuto úpravu považuje za vhodnou a dostatečnou pro účinné a ekonomické vymáhání nároků na náhradu škody a neplánuje v této oblasti další akci.²⁸

3. Škoda

Pojem škody má pro celou problematiku pochopitelně centrální význam. Evropský soudní dvůr v rozsudku *Manfredi* uvedl, že je na právním řádu každého členského státu (dokud není dána unijní úprava), aby vymezil kritéria pro určení rozsahu náhrady škody. V souladu s principem ekvivalence musí být pro vymáhání náhrady škody z deliktu podle evropského práva dostupné alespoň stejné prostředky, jako v případě deliktu podle vnitrostátního soutěžního předpisu (soud se výslovně zmiňuje o trestních náhradách²⁹). V souladu s principem efektivity pak národní právo musí umožnit náhradu skutečné škody, ušlého zisku a úroku.³⁰ V této kapitole posoudíme soulad jednotlivých prvků české úpravy náhrady škody s těmito požadavky a zamyslíme se nad možnými změnami.

3.1. Porušení povinnosti

Porušení povinnosti v našem případě zakládá buďto zakázaná dohoda podle čl. 101 Smlouvy o fungování EU a nebo podle § 3 zákona č. 143/2001 Sb. o ochraně hospodářské soutěže, nebo zneužití dominantního postavení podle čl. 102 Smlouvy o

²⁵ Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules: Comparative report. s. 105. Op. cit. 18.

²⁶ Op. cit. 2. para. 95.

²⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II).

²⁸ Commission staff working paper accompanying the White paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules. s. 9. Op. cit. 6

²⁹ Punitive damages.

³⁰ Op. cit. 2. para. 98 – 100.

fungování EU a nebo podle § 11 zákona o ochraně hospodářské soutěže (evropské a národní právo se také může aplikovat paralelně³¹). Předmětem této práce není pojednání o těchto deliktech jako takových, čtenáře pouze můžeme odkázat na základní výběr literatury v této oblasti.³²

Samotné zjištění a prokázání zejména zakázané dohody je mimořádně obtížné a představuje hlavní překážku pro čisté soukromé vynucování soutěžních norem. V kapitole 5., která se věnuje otázkám přístupu k důkazům, se budeme věnovat prostředkům, které mají usnadnit důkazní situaci poškozeného. Dalším krokem je ovšem mimořádně komplikovaná a na ekonomickou odbornost náročná právní analýza. Soukromá osoba v tomto smyslu čelí obtížným překážkám a je málo pravděpodobné, že může být úspěšnější nežli soutěžní úřady vybavené zkušeným odborným aparátem a veřejnoprávními vyšetřovacími oprávněními. Lze proto předpokládat, že častější budou žaloby vycházející z předchozího soutěžního rozhodnutí, takzvané *follow-up actions*.

Evropské právo v současnosti přenechává úpravu odpovědnosti za škodu národním předpisům a české soutěžní právo zvláštní ustanovení o škodě neobsahuje. Právní základ tedy musíme najít v obecných ustanoveních. Zdá se nepochybně³³, že touto úpravou budou ustanovení Obchodního zákoníku o náhradě škody. Přesvědčivě takto argumentuje Neruda³⁴. Vychází z toho, že zmíněná úprava soutěžních deliktů konkretizuje zákaz zneužití účasti v hospodářské soutěži uvedený v § 41 ObchZ prostřednictvím odkazu v § 42 odst. 2 ObchZ na zvláštní zákon. Nelze přitom pochybovat o tom, že se tento odkaz vztahuje i na přímo účinné ustanovení Smlouvy o fungování EU.

Náhradu škody z těchto jednání tedy upraví ustanovení § 373 až 386 ObchZ, která upravují odpovědnost za porušení závazkového vztahu a prostřednictvím § 757 ObchZ se obdobně uplatní i na nároky z porušení povinností vycházejících z Obchodního zákoníku. Skutečnost, že soutěžní delikt může založit odpovědnost za škodu, je z pohledu evropského práva nutným minimem. V této chvíli není nutno provádět změny, aby české právo v tomto smyslu vyhovovalo *acquis communautaire*,

³¹ V podrobnostech viz kapitola 2.

³² WHISH, R. *Competition Law*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2008. MUNKOVÁ, J.; SVOBODA, P.; KINDL, J. *Soutěžní právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006.

³³ Podobně PETR, M. Odpovědnost v soutěžním právu. *Jurisprudence*, 2009, č. 4, s. 27.

³⁴ NERUDA, R. Náhrada škody způsobené protisoutěžním jednáním jako způsob soukromého vymáhání antimonopolního práva. *Právní rozhledy*, 2005, č. 12, s. 435.

Komise ovšem předpokládá³⁵, že porušení soutěžních předpisů jako základ nároku na náhradu škody, bude výslovně zakotveno v harmonizačním předpisu. V takovém případě by bylo nutné vrátit do zákona o ochraně hospodářské soutěže výslovné ustanovení o nároku na náhradu škody. Lze souhlasit s Evropskou komisí, že by takové ustanovení pomohlo zvýšit povědomí o možnosti náhrady škody, je to však jen první krok. Zrušený zákon č. 63/1991 Sb. takové ustanovení v § 17 obsahoval deset let a přesto k jeho využití téměř nedošlo.

Určitým nedostatkem české úpravy je velmi slabé postavení poškozeného ve správním řízení o vlastním deliktu před Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže. Poškozený není stranou takového řízení a nemůže se nijak domáhat nápravy případného nesprávného rozhodnutí. Snahy o následnou žalobu pak mohou být zmařeny vzhledem k tomu, že soud, ačkoli není vázán rozhodnutím o tom, že se delikt nestal, bude k rozhodnutí ÚOHS nepochybně přihlížet. V této souvislosti by snad bylo možné uvažovat například o tom, že by poškození mohli získat možnost iniciovat soudní přezkum v rámci soudního řízení správního.

3.2. Zavinění

Evropský soudní dvůr v rozsudku *Manfredi* uvádí, že „kterýkoli jednotlivec může žádat náhradu škody, kde je dána příčinná souvislost mezi škodou a dohodou nebo postupem zakázaným podle článku 81 Smlouvy ES.“³⁶ Zavinění mezi požadavky dáno není a lze se domnívat, že jsou státy povinny náhradu umožnit v režimu blížícím se objektivní odpovědnosti. Tento závěr podporuje i judikatura Evropského soudního dvora týkající se odpovědnosti státu za škodu způsobenou porušením evropského práva. V rozsudku *Brasserie du Pêcheur*³⁷ Soud dovodil, že stát nesmí v požadavku zavinění jít nad pouhé zjištění, že došlo k dostatečně závažnému porušení evropského práva. V případě *Manfredi* Soud rovnou zmiňuje princip efektivity, tedy že stát nesmí výkon práv vycházejících z evropského práva učinit prakticky nemožným nebo nepřiměřeně obtížným. Zdá se tedy, že soutěžní delikt je sám o sobě dostatečně závažným porušením evropského práva, soutěžitel totiž nemá, na rozdíl od států, o nichž pojednával rozsudek

³⁵ *Bílá kniha*, op. cit. 4, s. 7.

³⁶ Op. cit. 2. para. 61.

³⁷ Rozsudek Evropského soudního dvora ve spojených řízeních o předběžné otázce ve věcech *Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland a The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others*. C-46/90 a C-48/93.

Brasserie du Pêcheur žádný prostor k uvážení, zdali a jak se ustanovením o zakázaných dohodách a zneužití dominantního postavení přizpůsobí. Odpovědnost tedy má být objektivní.

Komise dochází k podobnému závěru a dovozuje, že prostor, v němž státy mohou odpovědnost za škodu založit na požadavku zavinění je omezený v podstatě jenom na případ omluvitelného omylu na straně soutěžitele a navrhuje harmonizační úpravu, která by stanovila, že soutěžitel má objektivní odpovědnost za škodu způsobenou v souvislosti s prokázaným porušením ustanovení čl. 81 nebo 82 Smlouvy ES³⁸, jestliže neprokáže omluvitelný omyl. Omyl je pak posuzován jako omluvitelný, „pokud by rozumná osoba, postupující s vysokým standardem péče nemohla vědět, že její chování omezuje soutěž.“³⁹

Odpovědnost za škodu podle obchodního zákoníku je objektivní s přípuštěnými liberačními důvody podle § 374 ObchZ, které „se blíží charakteristice vyšší moci“⁴⁰. Zmíněné ustanovení, aplikované obdobně (podle § 757 ObchZ) na škodu způsobenou porušením soutěžního předpisu, vylučuje odpovědnost, jestliže k jeho porušení došlo nezávisle na vůli škůdce a nelze rozumně předpokládat, že by toto porušení nebo jeho následky mohl odvrátit nebo překonat a dále, že by ho mohl předvídat. Komentář Štenglové⁴¹ upozorňuje, že se neuplatňuje měřítko subjektivních možností a schopností podnikatele, ale vychází se z objektivního standardu „péče, kterou lze od podnikatele obecně očekávat.“⁴² Vzhledem k tomu, že „se požaduje, aby podnikatel jako profesionál měl odborné znalosti a očekává se od něj pečlivost,“⁴³ lze uzavřít, že se zdá, že je současné české právo v souladu s dosud poněkud vágním voláním Komise po „vysokém standardu péče“. Docházíme tedy k závěru, že v otázce zavinění české právo nevyžaduje změn, aby vyhovělo požadavkům vycházejícím z judikatury Evropského soudního dvora, a pravděpodobně nebude nutné v tomto směru případnou směrnici ani nijak aktivně implementovat.

Objektivní odpovědnost ve spojení s úzce vymezenými možnostmi liberace se v této oblasti zdá být vhodným řešením, které zbytečně nekomplikuje postavení poškozených a neprodražuje soudní řízení. Mohli bychom se zabývat otázkou, zdali není

³⁸ Nyní články 101 a 102 Smlouvy o fungování EU.

³⁹ *Bílá kniha* op. cit. 4. s. 6 - 7.

⁴⁰ ŠTENGLOVÁ, I.; PLÍVA, S. a kol. *Obchodní zákoník: Komentář*. 12. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 973.

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*

objektivní odpovědnost za škodu nesystémová, je-li pro odpovědnost za soutěžní delikt (a jeho pokutování) zavinění vyžadováno a lze-li předpokládat, že rozsah škody bude začasť přesahovat uloženou pokutu. Musíme si ale připomenout rozdílnou roli obou institutů a konečně i to, že evropská judikatura v případech soutěžních deliktů zavinění zásadně presumuje⁴⁴. Pokuta je nástrojem trestání ze strany úřadů, zatímco náhrada škody má vést ke kompenzaci poškozených účastníků hospodářského života. Zatímco trestání má být vystaveno omezením, která garantují ochranu práv jeho subjektů proti zásahům veřejné moci, náhrada škody má sloužit spíše k vyrovnávání neodůvodněných rozdílů a právo by tomuto procesu mělo poskytovat příznivé podmínky.

3.3. *Kauzální nexus*

Příčinná souvislost je dalším z nutných prvků odpovědnosti za škodu. V případech soutěžních deliktů se jedná o poměrně obtížnou otázku, která obvykle vyžaduje náročné ekonomické modelování obrazu trhu, jaký by byl bez deformace způsobené deliktem. Bílá kniha nenavrhuje žádnou akci, která by měla postavení žalobce ulehčit, což se zdá být logické vzhledem k převažující kompenzační funkci náhrady škody, která může pochopitelně fungovat jedině v případě, že kartelista škodu skutečně zavinil. Standard příčinnosti je ponechán na jednotlivých členských státech. Petr⁴⁵ cituje francouzskou a italskou judikaturu, které se shodují na adekvátní příčinné souvislosti. České právo, stojící rovněž na pozici adekvátní příčinné souvislosti⁴⁶, tedy zjevně nijak nevybočuje.

Z hlediska požadavku souladu s evropským právem musíme zmínit otázku podílu jednání poškozeného, kterou česká doktrína⁴⁷ řadí mezi jeden z prvků vylučujících případně alespoň částečně příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou. Vzhledem k tomu, nemusí být jednání poškozeného protizákonné ani zaviněné⁴⁸.

Anglický soud v případě *Courage v Crehan*⁴⁹ otázku spoluzavinění poškozeného posuzoval v kontextu anglické zásady zakazující, aby poškozený postavil svůj nárok na

⁴⁴ PETR, M. *Odpovědnost v soutěžním právu* op. cit. 33.

⁴⁵ Op. cit. 33, s. 30.

⁴⁶ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1207

⁴⁷ Ibid. s. 1207

⁴⁸ Ibid. s. 1278

⁴⁹ Op. cit. 1.

náhradu škody na vlastním protizákonném jednání. Evropský soudní dvůr k tomu podotýká, že ačkoli pan Bernard Crehan byl stranou smlouvy se společností Courage Ltd., která byla zakázanou dohodou podle tehdejšího článku 85 Smlouvy ES, musí být v zájmu efektivního uplatňování evropského práva zásadně možné, aby vymáhal náhradu vzniklé škody. ESD nechává otevřenu možnost omezení náhrady v případech, kdy by vedla k „nespravedlivému obohacení“ strany, která nese na deformaci soutěže „značnou odpovědnost“. Národní soud má přitom tuto okolnost posoudit mimo jiné s ohledem na vzájemnou vyjednávací sílu obou stran a jejich chování (s tím, že se soud má věnovat především svobodě vyjednávání a prostoru pro omezení škody, které poškozená strana měla).⁵⁰

Existuje tedy jasné omezení pro aplikaci ustanovení § 376 a § 382 ObchZ a § 441 ObčZ na případy, kdy poškozená strana byla v zásadě v rovném postavení s druhým účastníkem nezákonné dohody. České právo tedy má účinný nástroj bránící jistě nemravnému postupu kartelisty, který by se chtěl domoci reparace újmy, kterou snad utrpěl proto, že se kartel pro něj ukázal nevýhodným. Při tom si ovšem soudy musí být vědomy interpretační směrnice, kterou jim v tomto směru ESD dává, a nesmí znemožnit nároky osob poškozených v rámci nerovných obchodních vztahů (typickým příkladem mohou být právě nezákonné distribuční dohody). Lze se domnívat, že tento konkrétní problém nebude činit potíže a lze ho ponechat k řešení judikatuře, jednak vzhledem ke známosti rozhodnutí *Courage v Crehan*, jednak vzhledem k tomu, že se jedná o řešení z hlediska soutěžního práva takřka intuitivní.

3.4. Skutečná škoda, ušlý zisk, úroky

V oblasti náhrady škody ze soutěžních deliktů je důsledně uplatňován reparační princip. Z něj také Evropský soudní dvůr vyšel v případě *Manfredi*, když dovedl, že poškozený má nárok na vlastní škodu, ušlý zisk a úroky⁵¹. Dokud neexistuje unijní úprava, je na členských státech, aby stanovily příslušnou proceduru, která tyto požadavky naplní.

České právo naplní požadavek na umožnění náhrady vlastní škody a ušlého zisku, jak vychází z ustanovení § 379 ObchZ. Soud při tom nemá moderační právo.

⁵⁰ *Courage v Crehan*, op. cit. 1, para. 30 – 33.

⁵¹ Op. cit. 2, para. 98 – 100.

Omezení ovšem představuje požadavek, aby škoda byla předvídatelná. Šilhán sice dovozuje, že se element předvídatelnosti uplatní výhradně u odpovědnosti za škodu ze závazkových vztahů⁵², tato interpretace ovšem neodpovídá ustanovení § 757 ObchZ, který vztahuje úpravu škody ze závazkových vztahů „obdobně“ i na škodu vyplývající z porušení povinností stanovených obchodním zákoníkem. Podobně uvažuje také Neruda⁵³.

Evropský soudní dvůr se otázkou předvídatelnosti nezabývá, Evropská komise ji ovšem zmiňuje v souvislosti s legitimací nepřímého poškozeného. Dovozuje, že důraz Evropského soudního dvora na kauzalitu mezi škodou a soutěžním deliktem zahrnuje i prostor pro národní pravidla o předvídatelnosti („remoteness“⁵⁴)⁵⁵. Stále však platí, že národní předpisy nesmí učinit výkon práv plynoucích z evropského práva prakticky nemožným nebo příliš obtížným⁵⁶, ve spojení s požadavky na vysoký standard péče, který se má v připravované evropské legislativě stát měřítkem pro omluvitelný omyl⁵⁷, budou české soudy ustanovení věty druhé § 379 ObchZ o skutečnostech, které povinná strana měla znát při obvyklé péči, muset interpretovat poměrně restriktivně. Konečně kartelista i dominant zneužívající své postavení si musí být vědomi, že působí škodu těm, vůči nimž uplatňují svou tržní sílu.

Evropský soudní dvůr ovšem také požaduje, aby poškozený mohl vymáhat úroky („Co se platby úroků týče, Soud v odstavci 30 případu C-271/91 *Marshall* (...) uvedl, že jejich prisouzení v souladu s národními předpisy představuje nepominutelný prvek kompenzace.“⁵⁸). V případě *Marshall*⁵⁹ se Sněmovna lordů Evropského soudního dvora otázala, zdali musí náhrada škody z porušení evropského předpisu zahrnovat úrok běžící od okamžiku vzniku škody až do data zaplacení náhrady. Soud odpověděl kladně. Tomuto požadavku české právo nevyhovuje. Úrok není součástí náhrady škody a poškozený by se ho snad mohl domoci jedině tak, že by ihned po vzniku škody (což je ale v případě soutěžních deliktů, které jsou obvykle utajené, nerealistické) vyzval škůdce

⁵² ŠILHÁN, J. *Náhrada škody v obchodních vztazích a možnosti její smluvní limitace*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, marg. 23

⁵³ Op. cit. 34.

⁵⁴ *Commission staff working paper accompanying the White paper* op. cit. 6.

⁵⁵ K pojmu remoteness podle anglického práva viz např. MCKENDRICK, E. *Contract Law; Text, Cases and Materials*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 1078 – 1098.

⁵⁶ *Manfredi* op. cit. 2.

⁵⁷ *Bílá kniha*, op. cit. 4, s. 6 - 7.

⁵⁸ *Manfredi* op. cit. 2, para. 97.

⁵⁹ Rozsudek Evropského soudního dvora v řízení o předběžné otázce ve věci *M. H. Marshall and Southampton and South West Hampshire Area Health Authority*. C-271/99.

k náhradě⁶⁰ a požadoval pak úrok z prodlení, neplnil-li by škůdce bez zbytečného odkladu. V tomto smyslu tedy české právo neodpovídá ani současnému stavu evropského práva a Českou republiku váže povinnost uvést právní stav do souladu s požadavky práva EU. Ačkoli tato povinnost existuje nejpozději od ledna 2006, kdy byl vydán rozsudek *Manfredi*⁶¹, bude se tak nepochybně muset stát v rámci implementace zamýšlené směrnice⁶². Vzhledem k tomu, že nárok na úrok spolu s náhradou škody není organickou součástí naší úpravy, nejvhodnějším by asi bylo jeho zavedení do zvláštní úpravy v zákonu o ochraně hospodářské soutěže. Tento argument tak dále podporuje přesvědčení o tom, že by se do zákona měla vrátit explicitní úprava odpovědnosti za škodu ze soutěžních deliktů, jejíž vhodnost jsme zmínili již v oddílu pojednávajícím o porušení povinnosti.

3.5. Určení výše škody

Určení výše škody je jedním z nejobtížnějších úkolů žalobce ve sporu o náhradu škody ze soutěžního deliktu. Výpočet obvykle vyžaduje náročné ekonomické modelování. Některé dostupné metody naznačil *staff working document* připojený k Zelené knize⁶³ a zdá se, že existuje vztah přímé úměry mezi náročností výpočtu a přesností výsledku.

Pozoruhodný vhléd do reálných potíží může poskytnout přístup anglických soudů ke zmiňované kauze anglického hospodského, pana Bernarda Crehana, který si od společnosti *Inntrepreneur* pronajal dvě pivnice za podmínek zahrnujících ujednání o minimálních odběrech piva za stanovené ceny. Pan Crehan zkrachoval a vymáhal po společnosti *Inntrepreneur* náhradu škody vzniklé v souvislosti s touto dohodou, která měla odporovat ustanovením o protisoutěžních dohodách.

V prvoinstančním rozsudku *High Court* ve věci *Crehan v Inntrepreneur Pub Company*⁶⁴ soudce Park především dovodil, že nájemní a distribuční smlouva, na jejímž základě pan Crehan hostince provozoval, soutěžní předpisy neporušila, a tedy náhradu

⁶⁰ Ustanovení § 340 odst. 2 ObchZ.

⁶¹ Op. cit. 2

⁶² Nejen Bílá kniha, ale i stažený návrh směrnice obsahoval ustanovení o tom, že nahrazena musí být vlastní škoda, ušlý zisk a úrok. Viz *Hajná-Steinerová* op. cit. 8.

⁶³ Op. cit. 5 para. 125 – 144.

⁶⁴ High Court: *Bernard Crehan v (1) Inntrepreneur Pub Company (CPC) (2) Brewman Group Limited* [2003] EWHC 1510 (Ch) [Cit 2010-06-15] Dostupné z: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2003/1510.html>

škody nepřizná.⁶⁵ Přesto celý případ detailně zanalyzoval a vyčíslil škodu, kterou pan Crehan utrpěl. Vyšel přitom z toho, že škodu je třeba vyčíslit k datu rozsudku, nikoli k datu škody. Jednak proto, že zhruba desetiletá prodleva mezi nimi padá především na vrub společnosti *Inntrepreneur*, jednak proto, že pouhý úrok by nepokryl rozdíl mezi kapitálovou hodnotou podniku v době vzniku škody v roce 1993 (kdy v Británii teprve končila recese) a jeho pravděpodobnou hodnotou v roce 2003. Výpočet škody a ušlého zisku je postaven na robustním ekonomickém modelu, poskytnutém žalobcem (žalovaný poskytl oponentní analýzy, s nimiž se soud neztotožnil). Zahrnuje projekce pravděpodobné spotřeby piva, mohl-li by ho pan Crehan nakupovat za tržní ceny, ale také například nákladů na poskytovaný zábavný program (s tím, že mohl-li by pan Crehan snížit ceny piva, nemusel by tolik vydávat na zábavu) včetně úvah o tom, jak by se zábavný program projevil na úbytku zisků z hracích automatů a kulečnicku. Takto vypočtený ušlý zisk soudce snížil o 15%, aby zahrnul pravděpodobnost nahodilých ztrát. Celkový ušlý zisk za roky 1991 až 2003 se vyšplhal na £ 950.000. Dále soudce na základě projekcí ziskovosti (s tím, že se jedná o standardní oceňovací metodu pro hostince na britském trhu) určil, že podnik pana Crehana by v roce 2003 měl hodnotu £ 361.500.⁶⁶

Druhoinstanční rozhodnutí *Court of Appeal*⁶⁷ si všímá toho, že soudce Park zjišťoval hypotetický ušlý zisk a hypotetickou hodnotu (nezkrachoval-li by) hypotetického podniku (nebyl-li by vázán distribuční smlouvou určující ceny piva). Na základě autorit anglického práva pak rozhoduje, že škodu je nutno vypočíst k okamžiku, kdy podnikání pana Crehana skončilo, od té doby až k datu rozsudku k němu přirůstá úrok. Odvolací soud tedy určil škodu podstatně nižší, k vyčíslení pravděpodobných ekonomických výsledků ovšem akceptoval stejné metody, jako soud prvoinstanční. Celá kauza ilustruje závislost soudu na ekonomických posudcích, které přicházejí z venčí a zároveň vysokou nejistotu závěrů, s nimiž soud musí pracovat.

Nejen ušlý zisk, ale dokonce i přímá škoda musí být odhadnuty proti hypotetickému trhu, kde konkurence nebyla narušena. Jako model může posloužit jiný podobný trh, může být aplikován model trhu založený na situaci před zahájením a/nebo po skončení deliktního chování, lze rekonstruovat soutěžní ceny na základě nákladů. Každá metoda ale představuje jen přiblížení se, odhad. Soud přitom musí najít

⁶⁵ Ibid. para. 148 – 198.

⁶⁶ Ibid. para. 265 – 291.

⁶⁷ Court of Appeal: *Bernard Crehan v Inntrepreneur Pub Company CPC* [2004] EWCA Civ 637 [Cit 2010-06-15] Dostupné z: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2004/637.html>

rovnováhu mezi povinností soudu vycházet z co nejpřesněji zjištěných faktů a nutností dojít k rozhodnutí o výši škody. Nároky soudů na přesné vyčíslení vzniklé škody se při tom, v souladu se zásadou efektivity, nesmí stát bariérou pro využívání oprávnění plynoucích z (přínejmenším evropského) soutěžního práva. Jinými slovy, pouhá skutečnost, že škodu nelze přesně vyčísřit, v žádném případě nemůže být důvodem pro nepřiznání náhrady, byl-li prokázán soutěžní delikt, škoda a kauzální vztah. Nemělo by se však ani stávat, aby soud vyžadoval analýzu, jejíž příliš vysoká nákladnost by byla v nepoměru s relativně nižším rozsahem žalované náhrady.

České právo v tomto smyslu disponuje dvěma nástroji, které mají zjednodušit postavení žalobce. Jednak je to náhrada průměrného zisku podle ustanovení § 381 ObchZ, jednak oprávnění soudu určit výši nároku podle své úvahy podle ustanovení § 136 OSŘ.

Náhrada průměrného zisku je přitom nástrojem, který zdaleka neřeší všechny problémy. Literatura⁶⁸ se vcelku shoduje na tom, že užití ustanovení § 381 ObchZ je poměrně komplikované a omezené na typizovatelné případy, pro něž lze nalézt „obdobné podmínky v témže okruhu podnikání“. Ani toto ustanovení nakonec nemusí vést k řešení, neboť se může stát, že nebude dosažitelný účastník obchodního styku, který bude zároveň dostatečně podobný poškozenému a zároveň nezasažený soutěžním deliktem. Konečně ani tento výpočet se nemůže vyhnout závislosti na některých odhadech dopadů soutěžního deliktu na podobu trhu.

Nástrojem nadějnějším je posouzení výše nároku podle úvahy soudu na základě § 136 OSŘ. Soud toto ustanovení aplikuje v případech, kdy buďto nelze určit výši škody vůbec nebo by to bylo možné jen s nepoměrnými obtížemi (typicky příliš drahá ekonomická analýza pro umožnění relativně malého nároku). Odborná veřejnost je skeptická k frekvenci praktického uplatňování tohoto ustanovení⁶⁹, přesto existuje judikatura, která vymezuje pravidla pro jeho aplikaci. Určitý náznak metody využití tohoto ustanovení poskytuje rozsudek Nejvyššího soudu spisová značka 30 Cdo 1994/99 v němž dovedl, že soud musí svou volnou úvahu podepřít o „zjištění umožňující určité kvantitativní posouzení základních souvislostí.“ Mohlo by tedy sloužit právě k překlenutí

⁶⁸ BEJČEK, J. *Ušlý zisk a omezení náhrady škody podle obchodního zákoníku*. In *Vývoj práva deliktů odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2005. s. 152.

Štenglová op. cit. 40 s. 977.

⁶⁹ PETR, M. *Odpovědnost v soutěžním právu*, op. cit. 33, s. 30.

základního problému sporů o náhradu škody ze soutěžních deliktů, totiž inherentní nejistotu všech ekonomických modelů, užívaných k vyčíslení výše škody. Modely dávají základ pro kvantitativní posouzení, soud však musí uvážit, jakou konkrétní výši náhrady přizná.

Reakcí Evropské komise na tyto problémy s vyčíslením škody je nezávazný poradní materiál, který obsahuje doporučené metody pro určování výše škody, slovy Komise, „přibližné metody výpočtu nebo zjednodušená pravidla odhadu újmy“⁷⁰. Neruda a Petr ve svém komentáři k Zelené knize⁷¹ (která Bílé knize předcházela) vyjadřují tomuto konceptu podporu a doporučují, aby tato pravidla byla „co nejjednodušší, (včetně zavedení institutu domněnek), a to i za cenu, že by nevedla ke zcela přesným výsledkům.“ Vycházejí při tom z toho, že je jednak málo pravděpodobné, že by žalovaný musel hradit vyšší škodu, než skutečně způsobil, jednak je taková situace přijatelnější nežli eventualita, že by neuhradil nic. Takový postoj konečně také vyplývá z požadavků evropského práva na dosažitelnost náhrady.

Závěrem lze říci, že české právo disponuje postupy, které mohou vést k realistické dostupnosti náhrady škody, a tedy je v souladu s požadavky *acquis*. Bude na soudech, aby se seznámily s doporučeními pro vyčíslení škody a dokázaly je aplikovat v praxi.

3.6. Zvýšení náhrady, „punitive damages“

Otázkou zvýšené náhrady, „příkladných“ nebo „trestných“ náhrad škody⁷² se Evropský soudní dvůr zabýval v případě *Manfredi*⁷³. Italský soud se ve své předběžné otázce ptal, zdali je, za účelem odstrašení potenciálních pachatelů soutěžních deliktů, povinen přisoudit náhradu škody ve větší výši, nežli jakou poškozený skutečně utrpěl, „trestní náhradu škody.“ Soud v této souvislosti dospěl k závěru, že evropské právo stanoví povinnost plné kompenzace (škoda, ušlý zisk, úrok), neklade však při tom překážky národním předpisům, aby náhradu z nejrůznějších důvodů zvýšily a přisoudily poškozenému „zvláštní náhradu škody.“ Přitom taková možnost, v souladu s principem ekvivalence, otevřena být *musí*, je-li dostupná v souvislosti s porušením národních

⁷⁰ *Bílá kniha*, op. cit. 4, s. 7.

⁷¹ NERUDA, R.; PETR, M. Diskuse o náhradách škody z porušení soutěžního práva vstupuje do další fáze. *Právní zpravodaj*, 2007, č. 11.

⁷² *Exemplary, punitive damages*.

⁷³ Op. cit. 2, para. 89 – 94.

soutěžních předpisů. Soud ovšem také dovedl, že nic nebrání národním právním řádům, aby náhradu přizpůsobily (snížily) tak, aby nedošlo k „nespravedlivému obohacení“ poškozeného. Hlavním nástrojem takové redukce je obrana proti nároku na náhradu škody odkazem na to, že poškozený škodu přenesl dál v obchodním řetězci.

Hlavním důvodem pro udělování trestních náhrad škody je kromě odrazení potenciálních pachatelů snaha o zvýšení přitažlivosti vymáhání náhrady škody. Zvláště v případě samostatného postupu (bez toho, že by delikt před tím odstíhal soutěžní úřad) se jedná o nejistý a nákladný postup. Proponenti trestních náhrad škody upozorňují na model USA, kde může poškozený získat *treble damages* (trojnásobnou náhradu). Trojitá náhrada, spolu s některými opatřeními v oblasti nákladů řízení, účinně vyvažuje rizika spojená s vedením fakticky i právně náročného sporu. Díky tomu je možné, že spory o náhradu škody tvoří přibližně 90% všech federálních antitrustových případů.⁷⁴

Již jsme zmínili, že politická pozice Evropské komise je jiná. Soukromé vynucení se má stát doplňkem, nikoli náhradou veřejného dozoru. Komise ve svém návrhu tedy nepřipravuje stimuly pro vedení sporů, jaké lze najít v USA. Domnívá se, že systém příliš vychýlený ve prospěch žalobce by totiž mohl přinést vysoké společenské náklady vzniklé v souvislosti se spekulativními nebo šikanózními žalobami. V doprovodném *staff working paper* k Bílé knize sice dochází k závěru, že je v současnosti rovnováha ve sporech o náhradu soutěžních deliktů vychýlena proti zahajování sporu.⁷⁵ Přesto se nedomnívá, že v této chvíli není nutné opouštět definici náhrady jako „plné kompenzace“, s tím, že tento postoj může být přehodnocen, mělo-li by se ukázat, že nastavený rámec nenabízí poškozeným dostatečně příznivé prostředí na to, aby skutečně uplatňovali své nároky na náhradu škody.

Trestní a zvýšené náhrady škody jsou za současné situace pro členské státy dostupné, nikoli však povinné (Evropský soudní dvůr v rozsudku *Manfredi*⁷⁶ nedovodil, že by odporovaly evropskému veřejnému pořádku). Koncept zvýšených náhrad je cizí pro české, ale také německé právo. Ve Spolkové republice *Bundesgerichtshof* dokonce odmítá uznávat trestní náhrady škody pro výkon v Německu pro rozpor s veřejným

⁷⁴ Neruda, op. cit. 34.

⁷⁵ *Staff working paper*, op. cit. 6, para. 195.

⁷⁶ Op. cit. 2, para. 99.

pořádkem.⁷⁷ Ve Velké Británii se ke konceptu *exemplary damages* staví negativně *Law Commission*, která pro vládu analyzuje možné právní reformy⁷⁸, tak i literatura⁷⁹. Bude zajímavé sledovat, jestli celý komplex změn, jimiž se v této práci zabýváme, povede k nastartování skutečně efektivního vymáhání náhrad za škody vzniklé v souvislosti s protisoutěžním jednáním. Zdá se nepochybné, že rozšířené využívání tohoto institutu ve Spojených státech je umožněno i díky existencí zmiňovaných zvýšených náhrad. Je asi otázkou politického rozhodnutí, jestli chceme v Evropě tak silně podporovat soukromou iniciativu. Ani zmiňovaná obava ze spekulativních žalob totiž nemůže být absolutizována, protože nakonec o žalobě musí rozhodnout soud, který by měl být dostatečně kvalifikovaný na to, aby nepodloženým žalobám neposkytl prostor. Zdá se rozumné vrátit se k této otázce po nějaké době fungování komplexu opatření, která Komise navrhuje nyní, a případně pak zvážit zavedení zvýšených náhrad.

3.7. Přenesení škody v obchodním řetězci „passing on“

Ve značné části soutěžních deliktů škoda vznikne tak, že jsou výrobky nebo služby prodávány za suprakompetitivní cenu. Vlastní škodu pak představuje rozdíl mezi hypotetickou tržní cenou a cenou skutečně zaplacenou. Úvahy o přenosu škody (*passing on*) vycházejí z toho, že mnoho z těch, kdo takto utrpí škodu ji nutně neabsorbují celou, ale přenesou ji dál (třeba částečně) v obchodním řetězci (v terminologii zákona o ochraně hospodářské soutěže na jinou úroveň trhu zboží). Buďto přímým prodejem nebo zpracováním a prodejem výsledného produktu za vyšší cenu. Je zřejmé, že se tato otázka může týkat jen vlastní škody. Dojde-li k tomu, že má původní odběratel vlivem vyšší ceny nižší prodeje, utrpí samozřejmě škodu ve formě ušlého zisku, ale tu pojmově přenášet nelze. Podařilo-li by se takovou škodu „přenést“, znamenalo by to, že zisk, jenž měl ujít, byl získán, a tedy žádná újma nenastala.

⁷⁷ SAFFERLING, C.J.M. Can Criminal Prosecution be the Answer to massive Human Rights Violations? *German Law Review*, 2004, Vol. 5, No. 12, p. 1485 – [cit. 2010-06-23]. Dostupný z: http://www.germanlawjournal.com/pdfs/Vol05/pdf_vol_05_no_12.pdf

⁷⁸ Law Commission. *Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages*. Law Com No 247, 1997 – [cit. 2009-11-25]. Dostupné z <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc247.pdf>

⁷⁹ DUGGAN, A.. Exemplary Damages in Equity: A Law and Economics Perspective. *Oxford Journal of Legal Studies*, 2006, Vol. 26, p. 303.

Přenesení škody lze užít dvěma způsoby, k obraně proti nároku na náhradu škody a jako základ nároku nepřímého poškozeného. Základním měřítkem, které v této oblasti aplikovala Evropská komise, jsou otázky „nespravedlivého obohacení“ žalobce, dvojí kompenzace ze strany žalovaného a proti nim stojící nebezpečí, že škoda nebude plně kompenzována.⁸⁰ Komise vychází z toho, že riziko vícenásobné kompenzace je relativně malé a v každém případě přijatelnější (neboť má být na újmu pachatele protiprávního jednání), nežli riziko, že škoda nebude nahrazena vůbec (vzhledem ke všem faktorům, které ztěžují postavení žalobce). V průměrném případě soutěžního deliktu, kde byla úspěšně vedena žaloba na náhradu škody, ale nebyla uplatněna obrana na základě *passing on* bude ze zmíněných negativních efektů jediným výsledkem „nedůvodné obohacení“ žalobce (jímž bude typicky přímý kupující). V naprosté většině případů totiž tito kupující alespoň částečně přenesou svou škodu na spotřebitele – ti se pak obvykle náhrady nedomohou (kvůli roztržitosti a malé individuální hodnotě škody, nedostatku informací o deliktu, nepřístupným důkazům, vzdálené příčinné souvislosti...). Považujeme-li tedy skutečnost, že primární poškozený získá náhradou o něco více, nežli pozbyl, za málo problematickou, mohlo by se zdát rozumné vyloučit obranu prostřednictvím *passing on*. Chceme-li ovšem umožnit, aby se náhrady škody domáhali i nepřímí kupující, musíme otevřít cestu k užití argumentu *passing on* jako základu pro takový nárok. Umožníme-li jeden způsob, měli bychom umožnit i druhý. Už proto, že jinak bychom systémově směřovali k riziku vícenásobné kompenzace ze strany delikventa, což je situace odporující zásadám o kompenzační funkci náhrady škody, z nichž celá diskutovaná koncepce vychází.

Názor Evropské komise na možnost obrany, poukazem na přenesení škody, vychází ze zmiňovaných závěrů Evropského soudního dvora o tom, že kompenzace musí být dostupná každému poškozenému, který může doložit příčinnou souvislost se soutěžním deliktem žalovaného. Může-li se tedy náhrady domáhat každý, kdo utrpěl škodu, hrozí, že se „nespravedlivě“ obohatí kupující, kteří alespoň část škody přenesli dál, a zároveň hrozí, pokud by žalovali poškození z více úrovní trhu, vícenásobná kompenzace ze strany pachatele soutěžního deliktu. Na základě těchto důvodů Komise dovozuje, že by žalovaným měla být otevřena možnost korigovat výši nároku

⁸⁰ *Staff working paper accompanying the White paper*, op. cit. 6, s. 63.

poškozeného s ohledem na to, že část nebo celou škodu přenesl dále, s tím, že standard důkazu nemá být nižší nežli ten, který musí naplnit žalobce při prokazování škody.⁸¹

Z pohledu českého práva nepředstavuje taková obrana problém. V rozsahu, v jakém byl přeplatek přenesen na další články v obchodním řetězci, nelze hovořit o škodě, kterou utrpěl poškozený. Dokáže-li tedy poškozený, jaká by byla cenová hladina, nedošlo-li by k narušení soutěže a vyvodí z toho, jakou utrpěl škodu, nakoupil-li za cenu vyšší, může žalovaný, s použitím obdobných metod, dokumentovat, jak se tato vyšší cena na vstupu projevila ve zvýšení cen na výstupu s tím, že mezi těmito jevy je dána příčinná souvislost. Dokazování je z hlediska žalovaného poměrně komplikované, vzhledem k tomu, že z pouhého zvýšení ceny nelze dovozovat, že k ní došlo právě kvůli vyšším cenám na vstupu. Břemeno důkazu je ovšem stejné, jaké nese žalobce, a v tomto smyslu je tedy česká úprava v souladu s koncepcí, již navrhuje Komise.

4. Aktivní legitimace

Bílá kniha diskutuje v oblasti aktivní legitimace dva hlavní a propojené problémy. Zaprvé je to postavení nepřímých poškozených a zadruhé jsou to formy kolektivních soudních řízení. Nepřímí poškození mají obvykle roztržitěné nároky, v případě spotřebitelů se navíc obvykle jedná o nároky velmi malé, proto jsou uvažovány formy kolektivních žalob, které by mohly umožnit přístup k náhradě škody i jim.

4.1. Nepřímí poškození

Je-li hlavním cílem opatření na podporu vymáhání náhrad škody ze soutěžních deliktů plná kompenzace takových škod, je nutné uznat i nároky nepřímých poškozených. Značná část kartelů a zneužití dominantního postavení se odehrává na vyšších úrovních trhu a protizákonná újma se přenáší na osoby na jejich nižších stupních. Právě z tohoto přenosu škody vychází nárok nepřímých poškozených. Komise shledává jejich důkazní postavení velmi obtížným. Poškozený musí dokázat nejen existenci všech elementů škody, ale také jaká konkrétní část suprakompetitivního přeplatku byla přenesena dál, v každém jednotlivém předcházejícím stupni tržního řetězce.

⁸¹ Bílá kniha, op. cit. 4. s. 7.

Obecně ten, kdo nese důkazní břemeno, je vystaven většímu riziku neúspěchu ve sporu. Nepřímý poškozený přitom čelí zvýšené obtížnosti dokazování jak výše škody, tak příčinné souvislosti mezi soutěžním deliktem, který se ho přímo nedotkl a jeho újmou. Důkazní situaci vůči původnímu delikventovi mají usnadnit některé zvláštní nástroje (diskutováno v kapitole č. 5), může také existovat rozhodnutí o soutěžním deliktu pocházející od soutěžního úřadu. Žádnou takovou pomoc ovšem poškozený nemůže očekávat vůči případně nespolupracujícímu podniku na vyšší úrovni tržního řetězce (který by mohl objasnit jak došlo k přenesení části újmy). S ohledem na velmi obtížnou důkazní situaci nepřímého poškozeného, navrhuje Komise zakotvení vyvratitelné domněnky, že suprakompetitivní přeplatek, jehož dosáhl škůdce vůči prvému kupujícímu, byl na toho kterého nepřímého poškozeného převeden v plné výši.⁸² Zmíněné řešení prostřednictvím přesunu důkazního břemene sice zvyšuje nebezpečí, že žalovaný bude muset škodu hradit několikrát, a tedy, že dojde k nedůvodnému obohacení poškozených, ale takový vývoj je jednak pokládán za málo pravděpodobný, jednak za přijatelný, vzhledem k tomu, že by negativní dopady postihly především porušitele právních předpisů.

České právo principiálně nebrání tomu, aby se náhrady škody domáhali nepřímí poškození. Jak jsme dovodili v kapitole 3.1, škoda ze soutěžního deliktu se vždy posuzuje podle Obchodního zákoníku (včetně případů, kdy poškozeným je spotřebitel). Škoda tedy musí být předvídatelná, jak vyžaduje § 379 ObchZ, lze však dovozovat, že obvykle předvídatelná bude i vůči nepřímým poškozeným. Škůdce by si přinejmenším měl být vědom, že jeho protisoutěžní jednání bude mít následky v rámci celého trhu, nikoli pouze vůči jeho přímým obchodním partnerům. Je-li dáno nezákonné jednání, osoba utrpěla újmu a lze prokázat kauzální nexus, existuje nárok na náhradu škody. České právo neklade žádnou podmínku, která by vylučovala vznik odpovědnosti za škodu v rámci zprostředkovaného právního vztahu. Cílem předpisů o ochraně hospodářské soutěže je ochrana všech účastníků tržních vztahů před negativními důsledky jejího narušení. Utrpí-li tedy jednotlivec škodu v důsledku⁸³ protizákonného jednání osoby, s níž přitom není v kontraktuálním vztahu, vzniká mezi nimi přímý závazkový vztah založený na spáchaném deliktu.

⁸² Bílá kniha, op. cit. 4., s. 8.

⁸³ To jest ve vztahu adekvátní příčinné souvislosti.

Předpokládáme-li situaci, kdy náhradu škody z téhož soutěžního deliktu žaluje hned několik subjektů z různých úrovní trhu, je představitelná jak situace, že žalovaný nedokáže, že by prvotní kupující část přímé škody přenesl dále, a zároveň všichni nepřímí poškození, kterým by měla svědčit domněnka, že na ně byl celý přeplatek přenesen, uspějí se svými nároky v plné výši, tak i možnost, že žalovaný úspěšně sníží nárok přímého kupujícího s odkazem na přenesení škody a žádný z nepřímých poškozených se svou žalobou neuspěje. V prvním případě škůdce škodu uhradí několikrát, ve druhém jenom částečně. Oba případy jsou nežádoucí. Mohou vycházet z nedostatečné spolupráce mezi jednotlivými soudy, pokud totiž jeden vezme za prokázané, že byla škoda přenesena na další články obchodního řetězce, měl by další, který rozhoduje o nároku takové osoby, k tomuto rozhodnutí přihlídnout. Rozsudek učiněný mezi odlišnými stranami o rozdílném sporu ovšem pochopitelně nemůže být pro příbuzný spor závazný. Komise vzhledem k těmto potížím vyzývá národní soudy, aby využívaly všech nástrojů, které jim poskytuje národní, evropské nebo mezinárodní právo, aby se vyhnuly přílišné nebo nedostatečné kompenzaci škod vzniklých ze soutěžních deliktů.⁸⁴

Probíhá-li před tímž soudem několik sporů vycházejících z téhož soutěžního deliktu, může soud využít spojení věcí podle § 112 odst. 1 občanského soudního řádu. Dozví-li se soud o tom, že u jiného soudu probíhá spor, jehož rozhodnutí by mohlo mít důkazní význam pro spor, jež řeší, může řízení přerušit podle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ. V případě paralelně probíhajících sporů v různých členských státech, by soudy pokud možno měly využít možnosti podle čl. 28 nařízení Brusel I⁸⁵ a přerušit řízení do doby, než rozhodne soud, u něž byla žaloba podána nejdříve. K dřívějším rozhodnutím by pak soud měl přihlídnout v rámci prostoru, který mu dává zásada volného hodnocení důkazů. Tyto nástroje jsou k dispozici a není nutné nijak měnit právní úpravu. Je tedy na soudcích, aby je v těchto případech efektivně využili.

4.2. Hromadné žaloby

Spotřebitelé jsou konečnými nositeli újmy z protisoutěžních jednání. Nesou značnou část přímých nákladů, i celospolečenských nákladů ušlých příležitostí

⁸⁴ Bílá kniha, op. cit. 4., s. 8.

⁸⁵ Nařízení Rady (ES) 44/2001.

pramenících z nižší efektivity a výkonnosti trhu, v němž je narušena hospodářská soutěž. Roční úhrn škod, které takto spotřebitelé utrpí, Komise odhaduje v desítkách miliard eur⁸⁶. Přestože v praxi se zřejmě nikdy nepodaří vymoci více než pouhý zlomek této sumy, otevírá se ohromný prostor pro náhradu škody. Proč je skutečná aktivita na tomto poli takřka nulová? Nároky jednotlivých poškozených jsou obvykle malé nebo přinejmenším relativně malé v kontextu nákladů časových i finančních na vedení sporu o náhradu škody, přičemž nároky na dokazování v soutěžních věcech jsou, jak bylo ukázáno výše, velmi vysoké.

Není-li tedy individuální přístup realistický, je nutné uvažovat hromadnou žalobu jako prostředek, který by mohl nabídnout řešení. Teoreticky lze tato hromadná řízení rozčlenit podle tří hlavních hledisek. Zaprvé, jakým způsobem je konstituována třída osob, jíž se řízení týká, zdali jsou jejími členy automaticky všechny osoby naplňující dané podmínky s tím, že se mohou vyjádřit přání skupinu a tedy i řízení opustit (*opt-out*), nebo naopak řízení, do nějž musí každá dotyčná osoba dobrovolně vstoupit (*opt-in*). Zadruhé, podle rozsahu sporu, který je vyřešen v rámci hromadné žaloby. V některých typech řízení mohou žalobci nanejvýš získat deklaraci, že se žalovaný dopustil protiprávního jednání, ale dokázat utrpěnou škodu musí každý samostatně ve zvláštních řízeních (tak je tomu například u anglické *representative action*, která je sice postavena na principu *opt-out*, ale jsou takto omezeny dopady jejího výsledku na reprezentované osoby, které se řízení přímo neúčastnily⁸⁷). Konečně za třetí můžeme hromadné žaloby dělit podle toho, do jaké míry je rozhodnutí v nich dosažené závazné pro členy skupiny a zdali mohou jednotliví členové dosáhnout nového řízení v případě, že pro ně bylo rozhodnutí v hromadném řízení nepříznivé. Velmi významnou otázkou je, zdali může žalobu iniciovat každý jednatel, nebo jen kvalifikovaný subjekt. Dále se můžeme zabývat tím, kdo nese náklady sporu v případě neúspěchu, zdali jen první žalobce (reprezentant třídy), či zda se přenáší na všechny její členy.

Obecně lze říci, že evropská kontinentální tradice má k hromadným žalobám přinejmenším opatrný přístup. Winterová analyzuje švédskou, německou a francouzskou úpravu⁸⁸ a ukazuje při tom, že se jednotlivé kontinentální úpravy upínají

⁸⁶ *Impact assesment*. op. cit. 12, para. 43.

⁸⁷ ANDREWS, N. *English Civil Procedure – Fundamentals of the New Civil Justice System*. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 987 – 994.

⁸⁸ WINTEROVÁ, A. *Hromadné žaloby (procesualistický pohled)*. In XVI. Karlovarské právnické dny. (ZOUFALÝ, V.; BLAŽEK, K. eds.) 1. vyd. Praha: Linde, 2007. s. 431 – 433.

na aplikaci v jednotlivých speciálních případech, začasté se jedná o případy ochrany spotřebitelů, pracovního práva, ale také ochrany hospodářské soutěže. Hlavní námitky proti hromadným žalobám jsou směřovány, možná překvapivě, k jejich účinnosti. Americká praxe ukazuje, že v prostředí, kde jsou k dispozici hromadné žaloby na principu *opt-out*, které tedy mohou velice jednoduše zahrnout obrovský počet žalobců, a existuje možnost podílových odměn advokátů („*success fee*“), které se mohou odvíjet od vysouzené sumy, a jsou k dispozici *zvýšené náhrady*, vzniká systém, který směřuje ke zvyšování žalovaných sum. Vzhledem k riziku, které pro případ prohry nese žalovaný, musí tento vynaložit značné náklady na velmi pečlivou obranu proti takovým nárokům. Existuje tedy riziko rozšíření vymáhání neoprávněných vyrovnání pod hrozbou zahájení takového řízení, které může být pro žalovaného velmi tíživé.⁸⁹ Spojené státy americké a Spojené království disponují hromadnými žalobami dostupnými obecně pro jakékoli řízení, ačkoli Britský přístup je opatrnější a svým způsobem na půl cesty mezi Kontinentem a Spojenými státy.

Americká *class action*, postavená na systému *opt-out*, kde je rozhodnutí závazné v plném rozsahu pro všechny příslušníky dané třídy subjektů účinně pokryje celý rozsah možných řízení. Na druhé straně ovšem nelze přehlédnout určité narušení práva každé takové osoby být slyšena u soudu. Jinými slovy taková osoba je vázána rozhodnutím, které fakticky nemohla ovlivnit, dokonce se nemusela vůbec dozvědět, že takové řízení vůbec probíhá. Americká judikatura v této souvislosti dovodila povinnost žalobce, který chce vést spor za celou třídu poškozených, jež je možné individuálně identifikovat, aby každého jednoho z nich obeslal s informací o sporu. Zastoupení tak mají reálnou možnost vyvázat se z hromadné žaloby a případně vymáhat svou škodu individuálně, hlavní žalobce však v některých případech nebude mít dostatek prostředků, aby takový požadavek mohl naplnit. V americkém případě *Eisen v Carlisle* se jednalo o odhadovanou škodu mezi 22 a 60 miliony dolary, ale třída poškozených měla přibližně dva a čtvrt milionu členů. Vzhledem k tomu, že vedoucí žalobce neměl dostatek prostředků, aby takové množství dopisů rozeslal, nemohl ve sporu pokračovat.⁹⁰

Chtěli-li bychom se inspirovat spíše britskou *group litigation procedure* založenou na principu *opt-in* s tím, že soud vytvoří registr žalob, do něž jsou jednotlivé nároky

⁸⁹ Obavy v tomto smyslu vyjadřovaly osoby konzultované Komisí v souvislosti se Zelenou knihou. Staff working paper accompanying the white paper, op cit. 6, p. 14.

⁹⁰ KLONOFF, R.; BILLICH, E. *Class Actions and Other Multi-Party Litigations, Cases and Materials*. St Paul, Minnesota: West Group, 2000, p. 382.

buďto přímo vkládány žalobci, nebo soudem na základě věcné souvislosti⁹¹, vyhneme se sice problémům se závazností rozsudku pro stranu, která nemohla ovlivnit jeho podobu, je však zřejmé, že toto řízení nebude příliš účinné pro spory o relativně malé hodnoty. Náklady času a prostředků pro zdůvodnění vlastního nároku, které se stane součástí hromadného řízení jsou stále poměrně vysoké.

Porovnáme-li tedy tyto dva klasické instituty na poli hromadných žalob, zjistíme, že se ani jeden není bez nedostatků, pokud jde o jeho uplatnění na spory o relativně malé škody utrpěné velkým počtem poškozených. Americká *class action* musí vytvářet bariéry chránící zastoupené žalobce, britský systém zase nepřeje malým pohledávkám vzhledem k poměrně náročné proceduře spojené s jejich přihlašováním. Existuje tedy metoda, která oba tyto problémy překonává? Může jí být řízení založené na principu *opt-out*, kde třídu reprezentuje specializovaný důvěryhodný subjekt.

V tomto směru vyznívají i názory Evropské komise, když ta v Bílé knize navrhuje zavedení hromadných žalob založených na principu *opt-in* a komplementárních reprezentativních žalob vedených zvláštními subjekty. Hromadná žaloba, kterou může iniciovat kdokoli, se bude hodit spíše pro případy, kde každý jednotlivý žalobce utrpěl škodu, jež by sama o sobě odůvodnila podání žaloby a hromadné řízení se spíše stane nástrojem procesní ekonomie. Je pravděpodobné, že tento nástroj pokryje menší počet poškozených nežli případná žaloba založená na principu *opt-out*. Teoreticky tedy vzniká prostor pro určité obohacení žalovaného, který nenahradí celou škodu. Přesto se Bílá kniha přiklonila k tomuto nástroji s ohledem na obavy ze zmiňovaných excesů, které provázejí americký systém.

Tyto hromadné žaloby mají doplnit žaloby reprezentativní, v nichž kvalifikovaná entita zastupuje individuálně identifikovanou (v přísně omezených případech) i neidentifikovanou skupinu osob.⁹² Reprezentativní žaloby se typicky uplatní v případech škod, jež utrpěli spotřebitelé, kde individuální škoda může dosáhnout, několika desítek Eur, ale agregovaná celková škoda se může pohybovat v řádech milionů. Reprezentativní žaloba by rovněž mohla být přitažlivým řešením pro kategorii malých a středních podniků, které jednak nemusejí mít personální a materiální prostředky pro vedení sporu s nejistým výsledkem (a rizikem, že ponесou náklady protistrany), jednak

⁹¹ ANDREWS, N. *English Civil Procedure – Fundamentals of the New Civil Justice System*. Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 975 – 981.

⁹² *Bílá kniha*. op. cit. 4. s. 4.

se mohou obávat vstoupit do sporu se svým obchodním partnerem. Onou kvalifikovanou entitou mohou být zřejmě ideálně podnikatelské či spotřebitelské organizace s tím, že nad jejich fungováním bude muset existovat veřejná kontrola. Doprovodný materiál k Bílé knize nabádá, aby jejich definice nebyla příliš úzká tak, aby neznemožnila praktické fungování tohoto systému⁹³.

Je pravděpodobné, že detailní fungování toho systému bude ponecháno k nastavení členskými státy. Podobně zřejmě bude na národních státech, aby se rozhodly jak konkrétní definice třídy, jíž reprezentant zastupuje, bude požadována. Je zřejmé, že vzhledem k tomu, že principiálně by každý měl mít možnost disponovat svým nárokem, měli by poškození ideálně být identifikováni individuálně tak, aby mohli být spraveni o zahájeném řízení a mohli se z něj případně vyvázat projevem vůle. Obecnější vymezení třídy poškozených by asi mohlo přicházet do úvahy v případech malých individuálních škod dopadajících na velmi velké množství poškozených. Suma náhrady škody bude přisouzena reprezentantovi, ten ji pak buďto rozdělí přímo poškozeným, jsou-li individuálně známi, v případě že tomu tak není, lze uvažovat o náhradním využití takových prostředků. Zajímavou inspirací k řešení tohoto problému by mohla být například propracovaná anglická doktrína *Cy-près*, která se uplatňuje především u charitativních trustů, jejichž cíl se stal postupem času nemožným, a která umožňuje najít náhradní využití dostupných prostředků⁹⁴. V takovém případě je ovšem zjevně potlačena kompenzační funkce náhrady škody a je tedy otázkou, pokud již skutečně jen zbývá funkce potrestání a odstrašení porušitele, zdali by nebylo vhodnější prostě jen navýšit pokutu udělenou soutěžním úřadem.

V českém právu obecně vzato hromadné žaloby nenajdeme. Určitým, nicméně málo využívaným, typem hromadného řízení je žaloba spotřebitelské organizace podle § 54 ObchZ. Jejich vzácný výskyt vrhá určitý stín pochybností na závěry Komise o praktičnosti reprezentativního řízení založeného na účasti kvalifikovaných organizací (ačkoli lze argumentovat tím, že řízení podle § 54 je málo přitažlivé vzhledem k tomu, že nemůže sloužit k vymáhání peněžní kompenzace). Některé prvky hromadných řízení lze dále najít v určitých procesních institutech. Úprava hromadných žalob obvykle směřuje k tomu, aby bránila vzniku dalších řízení vycházejících z téhož právního základu. Tuto

⁹³ Staff working paper accompanying the white paper, op cit. 6, para. 51.

⁹⁴ Viz např. WILSON, S. *Todd & Wilson's Textbook on Trusts*. 8th ed. Oxford: Oxford University Press, 2007. Chapter 14.

funkci pro některá specifická řízení plní překážka věci zahájené (§ 83 odst. 2 OSŘ) a překážka věci pravomocně rozhodnuté (§ 159a odst. 2 OSŘ). Litispence podle ustanovení § 83 OSŘ se ovšem vztahuje převážně na řízení o zdržení se nezákonného jednání, odstranění nezákonného stavu a vyslovení neplatnosti úkonu. V těchto případech sice ostatní dotčené osoby nemohou samy iniciovat řízení, ale vzhledem k tomu, že by se domáhaly totožného výroku, lze důvodně předpokládat, že budou stejně dobře uspokojeny i v rámci prvního zahájeného řízení. Jediné ustanovení § 83 odst. 2 písm. d) se dotýká náhrady škody, ani zde se přísně vzato nejedná o hromadnou žalobu, protože překážka litispence zde jen tvoří časovou bariéru pro zahajování dalších řízení. Na základě první žaloby akcionáře, jemuž vznikla škoda tím, že nebyla v zákonné lhůtě učiněna nabídka převzetí, je na úřední desce soudu vyvěšeno oznámení o zahájení řízení a začíná běžet tříměsíční lhůta, během níž musí ostatní poškození podat obdobnou žalobu. Ustanovení § 159a odst. 2 OSŘ pak překážky litispence podle § 83 odst. 2 OSŘ transformuje na překážku věci pravomocně rozhodnuté pro všechny „další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu.“

Spojení více nároků v rámci jednoho řízení zprostředkovává institut procesního společenství (§ 91 OSŘ), které může vzniknout buďto tak, že více žalobců podá návrh společně, prostřednictvím přistoupení k řízení (§ 92 odst. 2 OSŘ), vedlejší intervence (§ 93 OSŘ) nebo spojení řízení podle § 112 odst. 1 OSŘ. Procesní společenství představuje nástroj vyšší efektivity ve skutkově souvisejících případech, nedosahuje ovšem zdaleka potenciálu hromadné žaloby. Neumožňuje spojit malé nároky tisíců poškozených, nepočítá s možností zvolit několik „testovacích“ případů, které budou vyřešeny nejdříve a jejich závěry pak aplikovány na všechny ostatní, nedává nástroje ke zvládnutí administrativy, která by provázela řízení se stovkami účastníků.

Winterová v souvislosti s „hromadnými právy,“ tedy oněmi žalobami na zdržení se nezákonného jednání či odstranění nezákonného stavu, kritizuje českou úpravu z hlediska omezení práva na spravedlivý proces.⁹⁵ Neexistuje totiž systémový mechanismus, který by chránil práva osob, jichž se věc týká, tyto nemusí být o řízení ani informovány, nemají nárok na účastenství, může být rozporována jejich vedlejší intervence, neexistuje mechanismus, který by umožnil výběr nejlepší „testovací kauzy“. Z hlediska mnohočetných individuálních nároků vycházejících z totožného deliktu může

⁹⁵ *Hromadné žaloby (procesualistický pohled)*. Op. cit. 88, s. 438.

být úprava naopak vnímána jako poněkud příliš individualistická. Domnívám se, že by našemu právu obecně prospělo zavedení některého z uměřenějších modelů hromadných řízení, které se uplatňují v některých evropských zemích. Anglická *group litigation*, v níž dohled soudu nad správou skupiny účastníků vyvažuje obavy z narušení jejich práva na spravedlivý proces, by mohla představovat model pro řízení, které by umožnilo vymáhat některé jinak nerentabilní náklady či snižovat náklady řízení. Je samozřejmě otázkou do jaké míry by takové řízení bylo využíváno a zdali pro něj vůbec existuje objektivní potřeba.

Návrhy Komise v oblasti hromadných řízení jsou asi nejradikálnější z celé Bílé knihy. Třebaže omezené jen na pole škod ze soutěžních deliktů, navrhuje zavedení harmonizovaných procesních institutů, které v naprosté většině členských států neexistují.⁹⁶ V oblasti náhrad škody ze soutěžních deliktů představují hromadné a reprezentativní žaloby asi nutnou podmínku pro to, aby bylo alespoň teoreticky možné nahradit celou vzniklou škodu, tedy i újmu, jíž utrpěli nepřímí kupující a spotřebitelé. Přesto není jasné, zdali je nutné tyto instituty zavádět a zdali nové problémy a náklady, které mohou přinést, ať už přímo ve formě administrativních výdajů nebo nepřímo, měly-li by být zneužity k nekalému nátlaku na žalované, nepřeváží jejich výhody. Právě kontroverze mezi Evropskou komisí a Evropským parlamentem kolem navrhované reprezentativní žaloby na principu *opt-out* jsou zmiňovány jako jeden z možných důvodů stažení již připravené směrnice⁹⁷. Na druhou stranu je zřejmé, že americké hromadné žaloby na principu *opt-out* jsou mimořádně efektivním nástrojem pro vymáhání malých spotřebitelských nároků. Prozatím se jich Evropská komise zalekla právě pro jejich účinnost, je však třeba uvážit, zdali nepředstavují právě ony cestu k naplnění cílů v oblasti náhrady škod ze soutěžních deliktů. Pokud jde o obavy z excesivního využívání tohoto institutu, je třeba brát v úvahu i jinou podobu soudnictví. Nižší stupně soudní soustavy USA jsou založeny na porotním rozhodování a to může být náchylnější k prisuzování pochybných nároků. Profesionální soudci civilních soudů v Evropě by takovým negativním jevům měli bránit účinněji.

⁹⁶ *Comparative report*. Op. cit. 18, p. 42 – 47.

⁹⁷ BOYLAN, P. Draft damages directive: off the agenda for now. Op. cit. 7.

5. Přístup k informacím

Přístup poškozeného k důkazním materiálům týkajícím se soutěžního deliktu je jednou z největších překážek pro fungování systému vymáhání náhrady škody ze soutěžních deliktů. Tyto případy jsou zvláště náročné na množství informací, prokázání soutěžního deliktu, příčinné souvislosti i přesné určení vzniklé škody vyžadují náročné modelování, které není myslitelné bez množství dat. Přitom lze hovořit o inherentní informační asymetrii, neboť většinu údajů kritických pro úspěch žalob poškozených mají k dispozici právě porušitelé nebo třetí osoby. Zvláště zakázané dohody jsou ze své podstaty přísně utajené. Žalobci tak v případě samostatně stojících žalob, které nenásledují předchozí rozhodnutí soutěžního úřadu (*stand-alone*) budou velmi obtížně dokazovat i samotnou existenci porušení. Ani v případě návazných žalob (*follow-up*) nemají vyhráno, protože musí dokázat výši škody a potřebný důkazní materiál, ačkoli může být součástí spisu soutěžního úřadu, bude nepřístupný vzhledem k ochraně obchodního tajemství. K řešení těchto problémů se Komise v Zelené knize⁹⁸ zabývala třemi okruhy problémů: zdali by měl existovat systém umožňující žalobci vymáhat důkazy od žalovaného, zdali by měl žalobce mít přístup k dokumentům v držení soutěžního úřadu a konečně zdali by mělo být zjednodušeno břemeno důkazu, jež musí žalobce unést.

Komise v první řadě vyloučila zjednodušení břemene důkazu jako vhodné informační asymetrie. Mělo-li by se jednat o pouhé snížení požadované jistoty zjištěných skutečností, musely by se soudy, vzhledem k rozsahu informační asymetrie, smířit s nepřijatelnou mírou nejistoty. Mělo-li by jít o obrácení břemene důkazu například o vzniku škody, stále by poškozený musel dokázat alespoň existenci soutěžního deliktu, tedy by se nejednalo o řešení efektivní. Konečně lze předpokládat, že by takový stav stejnou měrou podporoval podložené i nepodložené žaloby a vytvářel by tedy ony nechtěné společenské náklady.⁹⁹

Komise při posuzování možných přístupů k nucenému poskytování důkazních materiálů mezi stranami vážila protichůdné zájmy na efektivitě vymáhání náhrady škody na jedné straně a obavě ze zneužívání nástrojů odhalování důkazů na straně druhé. Existuje totiž obava, že by příliš široce pojatá povinnost poskytovat důkazy mohla být

⁹⁸ Op. cit. 3 s. 5 – 6.

⁹⁹ *Commission staff working paper accompanying the White paper*. Op. cit. 6, para. 91 – 92.

zneužita pro takzvané „rybářské expedice,“¹⁰⁰ kdy by žalobce bez dobrého nároku vymáhal množství důkazního materiálu buďto s cílem objevit soutěžní delikt, o němž snad má jen vágní tušení, či dokonce ve snaze zneužít tohoto institutu k získání citlivých obchodních informací. V každém případě by takové zneužití přinášelo těžko ospravedlnitelné celospolečenské náklady ať už ve formě zbytečné administrativní zátěže, nebo vzhledem k postupům nekalé soutěže.

Komise tedy v Bílé knize navrhuje systém založený na kontrole soudu, která by měla zabránit zneužívání poskytování důkazního materiálu žalobci. Pokud jde o přesnost, s níž musí žalobce specifikovat požadovaný materiál, zvolila Komise střední variantu mezi individuálně identifikovanými dokumenty a požadavkem „všech relevantních dokumentů,“ a to poskytnutí specifikované kategorie dokumentů. Aby takový požadavek mohl uspět, měl by žalobce naplnit několik podmínek. Zprvce na základě informací, jež jsou mu rozumně dostupné doložit věrohodnou možnost, že na základě soutěžního deliktu utrpěl škodu. Zadruhé doložit, že ani při vynaložení veškerého úsilí, jež je po něm možno spravedlivě požadovat, nemůže důkazy získat jinak. Za třetí specifikovat kategorie požadovaných dokumentů. A za čtvrté doložit, že požadované poskytnutí důkazního materiálu je pro případ relevantní, nezbytné a proporcionální.¹⁰¹

Bílá kniha zároveň předpokládá vytvoření mechanismů, které by chránily informace podléhající obchodnímu tajemství, aniž by při tom bylo vyloučeno jejich použití u soudu.¹⁰² Doprovodný *staff working paper* zmiňuje možnost neveřejného projednávání v některých částech řízení, omezení přístupu ke spisu či povinnost žalobce nevyužít citlivé informace mimo vlastní řízení o náhradě škody¹⁰³, dále lze například uvažovat o omezení možnosti některých osob pořizovat si záznamy o prováděných důkazech.

Povinnost poskytnout důkaz, jež může být základem prohry v řízení o náhradu škody, musí být pochopitelně podepřena účinnými sankcemi. Bílá kniha dokonce předpokládá, že by odepření poskytnout důkaz mohlo mít negativní dopady na postavení žalovaného v řízení¹⁰⁴. V této situaci totiž již neplatí výše zmíněné námitky proti obrácení

¹⁰⁰ *Commission staff working paper accompanying the White paper*. Op. cit. 6, para. 72.

¹⁰¹ *Bílá kniha*. Op. cit. 4, s. 5.

¹⁰² *Bílá kniha*. Op. cit. 4, s. 5.

¹⁰³ *Commission staff working paper accompanying the White paper*. Op. cit. 6, para. 117.

¹⁰⁴ *Bílá kniha*. Op. cit. 4, s. 5.

břemene důkazu. Komise vychází z toho, že pokud žalobce naplnil všechny podmínky pro vydání příkazu k poskytnutí důkazního materiálu, je již předmět sporu určen dostatečně přesně na to, aby bylo možné přenést na žalovaného břemeno důkazu o tom, že tvrzená škoda v důsledku soutěžního deliktu nevznikla.

České civilní procesní právo nedisponuje specifickou procedurou pro poskytování důkazů mezi stranami. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže dokonce připustil, že „současná právní úprava [v oblasti přístupu k důkazům (pozn. autora)] v České republice může přinášet vážné překážky pro potenciální žalobce.“¹⁰⁵ Ve smyslu ustanovení § 128 a § 129 odst. 2 OSŘ si může poskytnutí důkazů vyžádat soud. Žalobce může pochopitelně soudu navrhnout provedení některých důkazů a bude na soudu, aby rozhodl, zdali je takový postup nutný pro zdárný výsledek řízení. To je samo o sobě v souladu s koncepcí získávání důkazů pod dohledem soudu, kterou navrhuje Bílá kniha. Tato úprava v žádném případě není dostatečně robustní na to, aby umožnila komplexní získání důkazních materiálů, které budou začasné klíčové pro celý spor. Problematické jednak je, že neexistuje jasné vodítko pro rozhodnutí soudu o tom, zdali takový důkazní prostředek vyžádat. Dále je zřejmé, že žalobce musí přesně specifikovat, jaké důkazy navrhuje provést, žalobce totiž v tomto případě navrhuje soudu, aby byl proveden důkaz, zatímco procedura poskytování informací *inter partes* má žalobci dát přístup k množství dokumentů, z nichž jen některé budou pro spor relevantní – a jen ty pak žalobce navrhne jako důkazy.

Pokud se týče donucovacích prostředků, soud může uložit pořádkovou pokutu podle § 53 OSŘ až do výše 50.000 Kč, pokud by výzva soudu nebyla uposlechnuta opakovaně, přichází v úvahu postih na přečin pohrdání soudem podle § 336 písm. c) Trestního zákoníku, za nějž hrozí až dva roky vězení. Ani jeden z těchto prostředků se nezdá příliš účinným pro případy škody ze soutěžních deliktů. Jednak bude obvykle předmětem řízení škoda řádově přesahující 50.000 Kč, a tedy by se přestupiteli mohlo vyplácet spíše pokutu zaplatit, nežli poskytnout kompromitující dokumenty, jednak bude žalovaným často právnická osoba, kde je těžko najít konkrétního pachatele, vůči němuž by mohla být uplatněna trestní sankce. V této souvislosti je zjevné, že případná budoucí úprava musí zavést mnohem citelnější ekonomické sankce za neuposlechnutí

¹⁰⁵ The Position of the Office for the Protection of Competition of the Czech Republic to the White Paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules [online]. *Úřad na ochranu hospodářské soutěže* [cit. 2010-07-16] Dostupné z: http://www.compet.cz/fileadmin/user_upload/Ke_stazeni/White_Paper_-_Czech_Republic.doc

soudních příkazů a rovněž domněnky v neprospěch toho, kdo odmítá důkaz poskytnout. Především v případech *stand-alone* sporů, které jsou důležitější nežli *follow-up* žaloby jako nástroj soukromého vymáhání soutěžních norem, bude mít poškozený jenom velmi vágní představu o tom, jaké informace může porušitel držet. Bude tedy vyžadovat celé třídy dokumentů. Aby byla naděje, že se je skutečně podaří získat včetně případných inkriminujících důkazů, musí být sankce, hrozící pro případ, že se později podaří dokázat, že porušitel některé doklady zatajil (například bude-li ke spolupráci získán některý zaměstnanec), skutečně velmi vážné – ideálně ještě vážnější nežli újma hrozící pro případ prohry ve sporu. Porušitel, pokud se skutečně deliktu dopustil a jsou po něm vyžadovány dokumenty, které to mohou dokázat, totiž stojí mezi volbou dokumenty poskytnout a být odsouzen k náhradě škody, nebo dokumenty zatajit, doufat, že mu delikt nebude prokázán a vystavit se případnému postihu. Hrozba tedy musí být taková, aby se spíše vyplatilo všechny dokumenty poskytnout. Právě zde (pokud již nikde jinde) se zdá být vhodný prostor pro využití hrozby zvýšenými, násobnými náhradami.

Přístup k důkaznímu materiálu, kterým disponuje Úřad pro ochranu hospodářské soutěže, se řídí správním řádem. Ustanovení § 38 SpŘ dává právo nahlížet do spisu stranám řízení před Úřadem, těmi jsou při tom jen osoby, proti nimž se řízení vede. Ostatním osobám Úřad nahlížení umožní, prokáže-li na tom žadatel právní zájem. Ve smyslu § 21c zákona č. 143/2001 Sb. o ochraně hospodářské soutěže ovšem není možný přístup k údajům, jež mají charakter obchodního nebo jiného zákonem chráněného tajemství. Takové údaje bude moci získat jen soud pro účely případného řízení podle občanského soudního řádu. Lze souhlasit s tím, že citlivé obchodní informace vyšetřovaných subjektů mají být chráněny, na druhou stranu je pravděpodobné, že informace kritické pro vedení sporu o náhradu škody budou často podléhat takové ochraně. V zájmu účinného vymáhání náhrad soutěžních škod by tedy měl existovat efektivní mechanismus, který by poškozeným umožnil seznámit se s obsahem spisu vedeného Úřadem v rozsahu dostatečném pro účinné vznesení nároku před soudem.

Acquis communautaire v oblasti přístupu k důkazům je založeno na principu efektivity, tedy povinnosti národního státu aplikovat své procesní předpisy tak, aby nečinily výkon oprávnění vyplývajícího z evropského práva nemožným nebo nepřiměřeně obtížným. Jestliže by nějaký předpis tomuto požadavku nevyhovoval, odpovědné orgány státu ho nesmí aplikovat přinejmenším na případy vyplývající

z porušení evropského soutěžního práva. Nedomnívám se, že by některé z pravidel českého práva mělo natolik prohibitivní důsledky, že by snad muselo být neaplikováno. Je však zřejmé, že existuje značný prostor pro vytvoření systému, který bude lépe vyhovovat specifikům žalob na náhradu škody ze soutěžních deliktů. Konečně pro takový postup existuje precedens ve formě § 78b OSŘ a souvisejících ustanovení, jimiž byla implementována zvláštní úprava zacházení s důkazními prostředky ve věcech ochrany práv z duševního vlastnictví vycházející ze směrnice č. 2004/48/ES o dodržování práv duševního vlastnictví.

6. Vázanost soudu rozhodnutím soutěžní autority

Rozhoduje-li národní soud nebo národní soutěžní úřad o dohodách, rozhodnutích nebo postupech, v jejichž případě Evropská komise rozhodla o porušení podle čl. 101 nebo 102 Smlouvy o fungování EU, nesmí tento soud či úřad vydat rozhodnutí, které by nebylo v souladu s rozhodnutím Komise. Toto pravidlo, zakotvené v čl. 16 nařízení Rady (ES) č. 1/2003, zajišťuje konzistentní uplatňování evropského soutěžního práva a brání zpochybňování dosaženého rozhodnutí. Na druhou stranu žádné takové pravidlo, které by působilo v celé Unii, neexistuje v případě rozhodnutí národních soutěžních úřadů, přitom pro jeho zavedení existují podobně dobré důvody jako v případě rozhodnutí Komise. Jestliže v současném systému evropské soutěžní právo paralelně aplikuje Evropská komise a národní soutěžní autority, rozhodnutí národních soudů, která by pravidelně směřovala proti rozhodnutí úřadů, by měla stejně nebezpečný dopad na konzistentní aplikaci soutěžního práva, jako by odporovala rozhodnutí Komise samé. Z pohledu efektivního uplatňování nároků na náhradu škody představují rozhodnutí soutěžních úřadů, měla-li by mít charakter nevyvratitelného důkazu existence soutěžního deliktu, úsporu nákladů a času, jež by jinak musely být věnovány dokazování již jednou dokázaného. Opačná situace má také vliv na procesní ekonomii z hlediska zvoleného místa soudu. V případě sporu navazujícího na rozhodnutí soutěžního úřadu totiž fakticky omezuje možnost žalobce zvolit si pro vedení sporu jinou jurisdikci, ačkoli by mohla být jinak příhodnější. Na druhé straně ovšem nelze zcela abstrahovat od otázky, zdali je rozhodovací činnost všech národních úřadů stejně kvalitní. Na spolehlivost Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže nedávno vrhla poměrně velmi negativní světlo uniklá informace o chystaném přepadové kontrole

Evropské komise ve společnosti ČEZ¹⁰⁶. Podobně může vzhledem k přetrvávajícím problémům se spolehlivostí tamní justice určité obavy vzbuzovat skutečnost, že by české soudy byly vázány rozhodnutími rumunské či bulharské soutěžní autority.

Evropská komise proto v Bílé knize navrhuje, aby bylo zavedeno pravidlo vedoucí k tomu, aby národní soudy nemohly vydat rozhodnutí odporující konečnému (proti němuž byly vyčerpány všechny opravné prostředky) rozhodnutí národního soutěžního úřadu (který je součástí evropské soutěžní sítě)¹⁰⁷. Taková závaznost by pak měla logicky působit mezinárodně, tedy rozhodnutí učiněné v jednom členském státě by mělo vázat i soudy ve státech ostatních.

České právo patří k těm, kde je civilní soud vázán rozhodnutím soutěžního úřadu. Tento závěr vychází z ustanovení § 135 odst. 1 OSŘ, neboť rozhodnutí o účasti v kartelu, či o zneužití dominantního postavení lze nepochybně zařadit do kategorie rozhodnutí o správním deliktu. Tato vázanost se ovšem týká jen výroku o tom, že byl delikt spáchán a o jeho pachateli. Soud si samostatně posoudí všechny ostatní otázky, včetně výše škody. Soud dále není vázán výrokem o tom, že se delikt nestal, což je zřejmé odchýlení od Komisí preferovaného stavu, neboť návrh počítá se závazností jakéhokoli konečného, tedy i negativního, rozhodnutí v dané věci. Soud také nebude vázán rozhodnutím soutěžního úřadu z jiné členské země. Neexistuje totiž právní základ, obdobný nařízení Brusel I, pro vtažení takového správního rozhodnutí do právního řádu ČR. Cizozemské rozhodnutí může být užito nanejvýš jako důkaz.

7. Promlčení

Evropský soudní dvůr se k běhu promlčecích lhůt vyjádřil v případě *Manfredi*¹⁰⁸. Čtvrtá otázka italského *Giudice di Pace di Bitonto* se zabývala tím, zdali je v souladu s evropským právem úprava, která předpokládá, že promlčecí doba pro nárok na náhradu škody ze soutěžního deliktu začíná běžet v okamžiku, kdy předmětný soutěžní delikt začal probíhat. Evropský soudní dvůr k tomu uzavřel, že takto stanovený začátek běhu doby, zvláště pokud je stanovena krátká promlčecí doba, která se nestaví, by mohl

¹⁰⁶ *Evropská komise prověří únik informací o inspekci v ČEZ*. [online] Hospodářské noviny [cit. 2010-07-28] Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-39247940-evropska-komise-proveri-unik-informaci-o-inspekci-v-cez>

¹⁰⁷ *Bílá kniha*. Op. cit. 4, s. 5.

¹⁰⁸ Op. cit. 2.

vymáhání náhrady škody učinit prakticky nemožným.¹⁰⁹ Takový stav je pak v rozporu se zásadou efektivity při aplikaci evropská práva a národní instituce by nesměly k takovému promlčení přihlídnout.

Komise se v Bílé knize¹¹⁰ zabývá začátkem běhu promlčecí doby, jeho délkou a vlivem průběhu řízení před soutěžním úřadem na její běh. Komise zaprvé navrhuje, aby promlčecí doba u deliktů opakovaných nebo trvajících nezačala běžet před jejich koncem a aby nezačala běžet před tím, než si poškození mohli být vědomi újmy, kterou v důsledku deliktu utrpěli. S takovým pojetím nelze než souhlasit. Soutěžní delikty ze své povahy bývají přísně utajené a měla-li by promlčecí doba uplynout před jejich odhalením, byla by zmařena naděje poškozených na náhradu škody. Možnost vymoci náhradu škody v návazném řízení by byla zmařena, pokud by měla promlčecí doba uplynout před konečným rozhodnutím soutěžního úřadu. Komise nepovažuje za vhodné, aby tento problém byl řešen stavěním běhu promlčecí doby, jednak proto, že veřejnosti nemusí být známo přesné datum začátku řízení, což by komplikovalo určení okamžiku, kdy lhůta uplyne, mohlo by se také stát, že po rozhodnutí již zbude jen krátký časový úsek, který by neumožnil řádnou přípravu žaloby. Evropská komise proto navrhuje, aby po vydání konečného rozhodnutí o soutěžním deliktu začala běžet nová, nejméně dvouletá promlčecí lhůta.

V českém právu se na škodu ze soutěžního deliktu uplatní promlčecí lhůta pro náhradu škody podle obchodního zákoníku (ustanovení § 398 ObchZ ve spojení s § 397 ObchZ), tedy subjektivní čtyřletá lhůta, která začíná plynout okamžikem, kdy se poškozený alespoň mohl dozvědět o škodě a zároveň osobnosti škůdce. Nejpozději se pak nárok na náhradu škody promlčí v objektivní desetileté lhůtě ode dne, kdy došlo k onomu soutěžnímu deliktu, který nárok založil. Současná úprava neposkytuje novou promlčecí dobu v návaznosti na rozhodnutí Úřadu. Řízení před Úřadem bývají dlouhá, i jen orientační pohled do tiskových zpráv ukazuje, že odstup pěti let od skončení trvání deliktního chování není výjimečný. Odpovědnost za správní delikt zaniká rovněž nejpozději v desetileté objektivní lhůtě (§ 22b odst. 3 zákona o ochraně hospodářské soutěže), je tedy představitelné, že by Úřad delikt ještě úspěšně odstíhal, ale nárok na náhradu škody poškozených by již byl promlčen. Proto se zdá vhodné, aby byla i do

¹⁰⁹ *Manfredi*, op. cit. 2, para. 78.

¹¹⁰ Op cit. 4, s. 8 – 9.

českého práva zavedena ona dodatečná (nejméně) dvouletá promlčecí lhůta, následující pravomocné rozhodnutí soutěžního úřadu.

8. Vztah k leniency programům

Leniency programy slibují imunitu, nebo snížení pokuty pro ty účastníky tajného kartelu, kteří na kartel upozorní soutěžní úřad. Evropská komise je považuje za velmi efektivní nástroj ochrany soutěžního práva¹¹¹. Po jejich zavedení se sice zvýšil počet odhalených kartelů na komunitární úrovni z průměru 1,64 ročně (mezi roky 1964 – 1996) na 5 (mezi roky 1997 až 2007), vzhledem ke statisticky nízkému počtu je sice představitelné, že za zvýšenými počty stojí zvýšený počet vznikajících kartelů s tím, že pravděpodobnost jejich odhalení se nezměnila¹¹², na druhou stranu časová souvislost mezi zvýšením počtu odhalených kartelů a zavedením tohoto programu může být obtížně vysvětlena jinak, tak, že k jejich odhalení přispěl právě leniency program. Navíc je i z publikovaných rozhodnutí zřejmé, že v naprosté většině z nich k odhalení přispěly žádosti o leniency (doslova „shovívavost“).

Podpora vymáhání náhrady škody stojí v podstatě v opozici k účinnosti tohoto institutu. Podnik totiž v rámci své žádosti o imunitu uvede podrobnosti o své účasti na kartelu. Tyto informace pak samozřejmě představují zásadní důkazní materiál pro případnou žalobu na náhradu škody. Ten, kdo se takto zúčastní leniency programu by mohl být zvýhodněn odpuštěnou nebo sníženou pokutou, ale značně by se zhoršilo jeho postavení v návazném soukromém sporu. Ztrácí se tak motivace kartelisty založená na naději, že se vyhne ekonomické odpovědnosti za účast na kartelu. Komise v Bílé knize¹¹³ navrhuje, aby všechna oznámení podniků, ať už úspěšná nebo neúspěšná ve vztahu k udělení imunity, byla chráněna před poskytnutím účastníkům nebo soudu za účelem použití v případném návazném soukromém sporu, aby tak účastník leniency programu nebyl paradoxně znevýhodněn proti ostatním účastníkům kartelu. Bílá kniha¹¹⁴ dále

¹¹¹ Viz např. stránky DG Competition <http://ec.europa.eu/competition/cartels/leniency/leniency.html> [cit. 2010-07-16]

¹¹² RENDA, A.; VAN DEN BERGH, R. J.; PARDOLESI, R. *Making antitrust damages actions more effective in the EU: welfare impact and potential scenarios*. [online] Report for the European Commission, Contract DG COMP/2006/A3/012 [cit. 2010-06-15] Dostupné z: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/files_white_paper/impact_study.pdf; p. 116 – 117.

¹¹³ Op cit. 4, s. 10.

¹¹⁴ Op cit. 4, s. 10.

k další diskusi navrhuje možnost omezit odpovědnost za škodu úspěšného žadatele o leniency jen na škodu způsobenou jeho přímým a nepřímým kontraktuálním partnerům, tedy místo standardní solidární odpovědnosti všech kartelistů, jen odpovědnost za škodu tak říkajíc vlastní. Tato úvahy se objevily již v Zelené knize¹¹⁵, spolu s možností udělit žadatelům o leniency podmíněnou slevu na případné nároky o náhradu škody, pokud by poskytli pomoc žalobcům proti ostatním účastníkům kartelů (jejichž solidární odpovědnost by zůstala nezměněna). Účastníci konzultačního procesu¹¹⁶ vyslovili jen slabou podporu pro slevy s tím, že by sice mohly zvýšit přitažlivost leniency programu, ovšem představují málo přijatelný způsob zvýšení efektivity veřejnoprávního nástroje na úkor kompenzace škody, jíž utrpěly soukromé subjekty, uspořádání, kde by onu slevu dopláceli ostatní kartelisté bylo zase považováno za nespravedlivé a diskriminační. Možnost vyčlenění žadatele o leniency ze solidární odpovědnosti získala podstatně větší podporu, přesto byly vyjadřovány pochyby o efektivitě takového nástroje a jeho praktickém uplatňování – určení podílu škody, za nějž onen žadatel odpovídá. Komise proto v případě tohoto návrhu vyzvala k další diskusi a nezařadila ho ani do návrhu směrnice.

Úřad pro ochranu hospodářské soutěže má svůj vlastní leniency program a podle vlastních vyjádření¹¹⁷ jej považuje za úspěšný a důležitý nástroj v boji proti kartelovým dohodám (ačkoli počet odhalených kartelů v České republice zůstává velice nízký). Jak jsme uzavřeli v kapitole 5., mohl by zřejmě k žádostem o účast na leniency programu získat přístup soud v občanském soudním řízení postupem podle § 229 odst. 2 OSŘ. Vzhledem k tomu, že leniency program nemá v současnosti zákonný základ, není zřejmé, že by na něj měla dopadat povinnost mlčenlivosti podle § 124 OSŘ. Má-li tedy být zachována efektivita leniency programů, zdá se být rozumné, aby i v českém právu byla zakotvena ochrana obsahu žádostí o účast na leniency programu před možností poskytnutí pro použití v řízení o náhradě škody.

¹¹⁵ Op cit. 3, s. 9 – 10.

¹¹⁶ *Commission staff working paper accompanying the White paper*. Op. cit. 6, para. 274 - 284.

¹¹⁷ Např. příspěvek tehdejšího místopředsedy ÚOHS Roberta Nerudy na konferenci Evropský soutěžní den 2009 pořádané v Brně 13. a 14. května 2009. Prezentace doprovázející jeho příspěvek je dostupná zde: <http://www.compet.cz/informacni-centrum/konference-a-seminare/uskutecnene-akce/evropsky-soutezni-den/prezentace-z-konference/> [cit. 2010-07-21]

9. Závěr

Právo hospodářské soutěže je jedním z nejpropracovanějších, nejlivnějších a nejlépe harmonizovaných odvětví evropského práva. Složka národní a unijní se přirozeně prolínají a kooperují. Přesto jsou v jeho efektivitě vnímány mezery. Jednou z oblastí, kde příliš nefunguje, je zprostředkování náhrady škody těm, kdo utrpěli újmu v důsledku soutěžního deliktu. Evropská komise došla k závěru, že nejlepším řešením tohoto deficitu může být harmonizační úprava některých problematických bodů napříč různými odvětvími. Navrhuje tak sjednocení některých tradičních civilních institutů napříč celou Unií za účelem zvýšení efektivity fungování primárně veřejnoprávního práva hospodářské soutěže. Zatímco na poli soutěžním je převaha Unijního práva vnímána bez konfliktů, je zřejmé i z osudu zveřejněného a posléze staženého návrhu směrnice, že dalekosáhlé zásahy institutu náhrady škody, který patří ke klíčovým prvkům soukromého práva každého z členských států, budou posuzovány značně rezervovaně.

Cílem navrhovaných změn je mimo jiné zatraktivnění sporů o náhradu škody pro poškozené. Takové impulsy je pochopitelně nutné pečlivě vážit, aby nedocházelo k nadužívání a zneužívání těchto institutů. Autoři harmonizační úpravy ovšem toto riziko vzali v úvahu a s velkou pečlivostí hledají rovnováhu mezi stimuly pro žalobce a právní jistotou možných žalovaných. Tato rovnováha je nepochybně hledána v prostředí střetávajících se zájmů podniků (potenciálních delikventů) a těch, kdo by využívali rádi vysoce účinný systém, který ale může vést k některým neblahým důsledkům. Úprava v současnosti navrhovaná Komisí se přes všechny možné výhrady zdá být přijatelným kompromisem mezi těmito dvěma postoji. V každém případě bude vhodné sledovat, jak účinnou se případně ukáže, pokud se jí podaří prosadit, a případně přistoupit k dalším úpravám.

Návrhy jsou dosti specifické právě pro případy nároků na náhradu škody ze soutěžních deliktů. Některé z novinek, které by z harmonizační úpravy pro české právo mohly plynout, jako třeba předávání důkazních materiálů mezi stranami sporu, se zdají být mimo tento kontext excesivní a neorganické. Jiné, jako vytvoření právního základu pro hromadná řízení, by nemusely nutně být konstruovány jako zvláštní úprava pro soutěžní spory a mohly by být užitečné i obecně.

Autor této práce považuje vymáhání náhrady škody ze soutěžních deliktů za logickou a přínosnou součást soutěžního práva. Otevře-li úprava cestu iniciativě jednotlivců při ochraně vlastních práv, zapojí se do vymáhání dodržování pravidel hospodářské soutěže ve vlastním zájmu a s efektivitou obvyklou jen na nedeformovaných trzích tisíce nových subjektů. Česká republika by proto měla k implementaci zmiňované harmonizační směrnice, bude-li vydána, přistoupit s plnou vážností a odpovědností. Výsledkem by měla být lepší vymahatelnost práva pro všechny ekonomicky činné subjekty.

Seznam zkratk

ObčZ	Zákon č. 40/1964 Sb. , občanský zákoník
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb. , obchodní zákoník
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb. , občanský soudní řád
SpŘ	Zákon č. 500/2004 Sb. , správní řád

Použitá literatura

Monografie

- ANDREWS, N. *English Civil Procedure – Fundamentals of the New Civil Justice System*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- CRAIG, P.; DE BÚRCA, G. *EU Law: Text, Cases and Materials*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- KLONOFF, R.; BILLICH, E. *Class Actions and Other Multi-Party Litigations, Cases and Materials*. St Paul, Minnesota: West Group, 2000.
- MCKENDRICK, E. *Contract Law; Text, Cases and Materials*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- MUNKOVÁ, J.; SVOBODA, P.; KINDL, J. *Soutěžní právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006.
- ŠILHÁN, J. *Náhrada škody v obchodních vztazích a možnosti její smluvní limitace*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007.
- WHISH, R. *Competition Law*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- WILSON, S. *Todd & Wilson's Textbook on Trusts*. 8th ed. Oxford: Oxford University Press, 2007.

Komentáře

- JEMELKA, L.; PONDĚLÍČKOVÁ, K.; BOHADLO, D. *Správní řád*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009.
- ŠTENGLOVÁ, I.; PLÍVA, S. a kol. *Obchodní zákoník: Komentář*. 12. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009.
- ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník I, II*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009.

Články a příspěvky

- BEJČEK, J. *Ušlý zisk a omezení náhrady škody podle obchodního zákoníku*. In Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2005.
- BOYLAN, P. Draft damages directive: off the agenda for now. *PLC – Practical Law Company*. [online]. PLC, 2009. [cit. 2010-06-01] Dostupné z: <http://competition.practicallaw.com/8-500-5687>
- DUGGAN, A. Exemplary Damages in Equity: A Law and Economics Perspective. *Oxford Journal of Legal Studies*, 2006, Vol. 26, p. 303.
- HAJNÁ-STEINEROVÁ, K. Soukromé prosazování soutěžního práva. *Obchodněprávní revue*, 2009, č. 10.
- KOČMÁNEK, J. Class Action – A Way to Go? *Common Law Review*, Issue 11, Autumn 2009.
- MUNKOVÁ, J. Soukromoprávní vymáhání antitrustového práva z jiného úhlu pohledu. *Obchodněprávní revue*, 2009, č. 9.
- NERUDA, R. Náhrada škody způsobené protisoutěžním jednáním jako způsob soukromého vymáhání antimonopolního práva. *Právní rozhledy*, 2005, č. 12.
- NERUDA, R.; PETR, M. Diskuse o náhradách škody z porušení soutěžního práva vstupuje do další fáze. *Právní zpravodaj*, 2007, č. 11.
- PETR, M. Odpovědnost v soutěžním právu. *Jurisprudence*, 2009, č. 4.
- SAFFERLING, C.J.M. Can Criminal Prosecution be the Answer to massive Human Rights Violations? *German Law Review*, 2004, Vol. 5, No. 12, p. 1485 – [cit. 2010-06-23]. Dostupný z: http://www.germanlawjournal.com/pdfs/Vol05/pdf_vol_05_no_12.pdf
- WINTEROVÁ, A. *Hromadné žaloby (procesualistický pohled)*. In XVI. Karlovarské právní dny. (ZOUFALÝ, V.; BLAŽEK, K. eds.) 1. vyd. Praha: Linde, 2007.

Rozsudky

- Rozsudek Evropského soudního dvora ve spojených řízeních o předběžné otázce ve věcech *Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland* a *The Queen v*

Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others. C-46/90 a C-48/93.

- Rozsudek Evropského soudního dvora v řízení o předběžné otázce ve věcech *Courage Ltd and Bernard Crehan a Bernard Crehan and Courage Ltd and Others.* C-453/99.
- High Court: *Bernard Crehan v (1) Innentrepreneur Pub Company (CPC) (2) Brewman Group Limited* [2003] EWHC 1510 (Ch)
- Court of Appeal: *Bernard Crehan v Innentrepreneur Pub Company CPC* [2004] EWCA Civ 637
- House of Lords: *Innentrepreneur Pub Company (CPC) and others (Original Appellants and Cross-respondents) v Crehan (Original Respondent and Cross-appellant)* [2006] UKHL 38
- Rozsudek Evropského soudního dvora ve spojených řízeních o předběžné otázce ve věcech *Vincenzo Manfredi v Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA; Antonio Cannito v Fondiaria Sai SpA a Nicolò Tricarico, Pasqualina Murgolo v Assitalia SpA.* C-296/04 až C-298/04.
- Rozsudek Evropského soudního dvora v řízení o předběžné otázce ve věci *M. H. Marshall and Southampton and South West Hampshire Area Health Authority.* C-271/99.
- Rozsudek Evropského soudního dvora v řízení o předběžné otázce ve věci *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration.* C-26/62.

Konzultační dokumenty

- *Green Paper: Damages actions for breach of the EC antitrust rules.* Commission of the European Communities, 2005. COM(2005) 672 final.
- *Commission staff working paper annex to the Green paper: Damages actions for breach of the EC antitrust rules.* Commission of the European Communities, 2005. SEC(2005) 1732.
- *White Paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules.* Commission of the European Communities, 2008. COM(2008) 165 final.

- *Commission staff working paper accompanying the White paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules.* Commission of the European Communities, 2008. SEC(2008) 404.
- *Commission staff working document: Accompanying document to the White paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules: Impact assessment.* Commission of the European Communities, 2008. SEC(2008) 405.
- Law Commission. *Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages.* Law Com No 247, 1997 – [cit. 2009-11-25]. Dostupné z <http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc247.pdf>
- The Position of the Office for the Protection of Competition of the Czech Republic to the White Paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules [online]. *Úřad na ochranu hospodářské soutěže* [cit. 2010-07-16] Dostupné z: http://www.compet.cz/fileadmin/user_upload/Ke_stazeni/White_Paper_-_Czech_Republic.doc
- DEJL, P.; LÖFFLEROVÁ, A.; KUBÍK, F. *Comparative report.* [Pdf]. Praha: Kocián Šolc Balaščík, advokátní kancelář, 2004. [cit. 2010-06-01] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/study.html> s. 21.
- KINDL, J.; PETR, M. *National report on the Czech Republic: FIDE Congress – Madrid 2010.* [cit. 2010-07-10] Dostupné z: http://www.fide2010.eu/multisites/fide2010/templates/yoo_beyond/pdf/Czech%20Republic/Czech%20Republic-2.pdf
- RENDA, A.; VAN DEN BERGH, R. J.; PARDOLESI, R. *Making antitrust damages actions more effective in the EU: welfare impact and potential scenarios.* [online] Report for the European Commission, Contract DG COMP/2006/A3/012 [cit. 2010-06-15] Dostupné z: http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/files_white_paper/impact_study.pdf
- WAELBROECK, D.; SLATER, D.; EVEN-SHOSHAN, G. *Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules: Comparative report.* [Pdf]. Brusel: Ashurst, 2004. [cit. 2010-06-01] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/documents.html>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Proposal for a directive on rules governing damages actions for infringements of Articles 81 and 82 of the Treaty

Příloha č. 1 :

Proposal for a

DIRECTIVE

on rules governing damages actions for infringements of Articles 81 and 82 of the Treaty

[text with EEA relevance]

Whereas:

- (1) In order to ensure that competition in the internal market is not distorted, Articles 81 and 82 of the Treaty must be applied effectively throughout the Community. These Treaty provisions are a matter of public policy, produce direct effects in relations between individuals and create, for the individuals concerned, rights and obligations which the national courts must enforce.
- (2) The full effectiveness of Articles 81 and 82 of the Treaty, and in particular the practical effect of the prohibitions laid down therein, requires that any individual can claim compensation before national courts for the harm caused to him by an infringement of these provisions.
- (3) The exercise of this Community right to compensation must be effectively ensured in all the Member States through a set of common standards. Such standards also increase legal certainty for consumers and undertakings alike, and strengthen the practical effect of competition rules for all the undertakings operating in the internal market.
- (4) This Directive sets out the rules that must be provided for in national law to enable injured parties to effectively exercise their right to compensation guaranteed by the Treaty. National provisions on damages actions remain unaffected as long as they meet the standards laid down in this Directive and do not hamper the achievement of its objectives.
- (5) All national rules governing the exercise of the right to compensation for harm resulting from an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty, including those concerning aspects not dealt with in this Directive, must observe the principles of effectiveness and equivalence. This means that they may not be formulated or applied in a fashion that makes it excessively difficult or practically impossible to exercise the right to compensation guaranteed by the Treaty, and they may not be formulated or applied less favourably than those applicable to similar domestic actions.
- (6) It is appropriate to recall in this Directive the *acquis communautaire* regarding standing and the definition of damage. Any individual that has suffered harm can claim compensation for the actual loss (*damnum emergens*) and loss of profit (*lucrum cessans*), as well as payment of interest accruing from the time the harm occurred until it has actually been compensated. This right is recognised for consumers and undertakings alike, irrespective of the existence of a direct contractual relationship

with the infringing undertaking, and regardless of whether or not there has been a prior finding of an infringement by a competition authority.

- (7) Harm caused by infringements of Articles 81 and 82 of the Treaty is often scattered among a multitude of injured parties, typically consumers or small and medium-sized enterprises. These injured parties are likely to be dissuaded from bringing an individual action for damages given the costs, complexities, legal uncertainties and the resulting risks associated with such action, in particular compared to the value of their individual claim. It is therefore important that effective mechanisms of collective redress are available for the parties injured by infringements of Articles 81 and 82 of the Treaty. A combination of two complementary mechanisms, namely group and representative actions, will enable injured parties to use the collective redress mechanism that is most appropriate to the circumstances of each particular case, thus increasing the likelihood that they will actually obtain compensation and making the administration of justice more efficient overall.
- (8) Qualified entities, such as consumer organisations, trade associations or state bodies, should be able to bring representative actions for damages on behalf of defined groups of injured parties. To ensure the effectiveness of such actions, qualified entities should not be required to individually identify all the injured parties belonging to the represented group. Qualified entities should fulfil eligibility conditions designed to ensure that representative actions are brought in the best interests of the injured parties and not in an abusive manner. Such eligibility should be subject to regular monitoring by the Member States.
- (9) Qualified entities should take appropriate measures to make the representative action known to the injured parties concerned so that they can exercise their right not to be represented in such action. It follows from the nature of a representative action that any decision on the merits must be binding on all the injured parties that are represented by the qualified entity at the time when such decision is adopted.
- (10) Given that alternative dispute resolution mechanisms can serve as a useful means of resolving disputes concerning damages claims in the field of competition law, it is appropriate to call on the Member States to ensure that such mechanisms can be used effectively also by parties to court proceedings on representative actions.
- (11) Damages actions for infringements of Articles 81 and 82 of the Treaty typically require a complex factual and economic analysis. The evidence necessary for proving a damages claim is often held by the defendant or by third parties, and not sufficiently known and accessible to the claimant. In such circumstances, strict legal requirements for claimants to assert in detail all the facts of their case at the beginning of an action and to proffer exactly specified pieces of supporting evidence can unduly impede the effective exercise of the right to compensation guaranteed by the Treaty.
- (12) Given that evidence is an important element for bringing a damages action for infringement of Article 81 or 82 of the Treaty, it is appropriate to ensure that in all Member States effective means to access relevant evidence are available to injured parties, particularly in situations where information asymmetry leads to their being unable to specify individual pieces of evidence. In order to ensure equality of arms, these means should also be available to defendants in damages actions.

- (13) Disclosure of relevant evidence should take place upon decision of the court and under its strict control, especially as regards the necessity and proportionality of the disclosure measure. From the requirement of proportionality it follows, *inter alia*, that the request for disclosure should refer to as precise and narrow categories of evidence as is possible on the basis of reasonably available facts.
- (14) To ensure that relevant evidence containing business secrets or otherwise confidential information is in principle available in actions for damages, national courts should have at their disposal a range of suitable measures to protect such confidential information disclosed during the proceedings. These measures may include the possibility of hearings in private, judicial orders limiting the circle of persons entitled to take note of the evidence, and the instruction of experts to produce summaries of the information in an aggregated or otherwise non-confidential form. Measures protecting business secrets and other confidential information must not practically impede the exercise of the right to compensation.
- (15) The effectiveness and consistency of the application of Articles 81 and 82 of the Treaty by the Commission and national competition authorities require a common approach across the Community regarding the interaction of rules on disclosure and public enforcement of these Articles. In order to ensure willingness on the part of undertakings to produce voluntary statements acknowledging their participation in an infringement of Article 81 of the Treaty to a competition authority in the context of a request for application of a leniency programme or a settlement procedure, such statements should be excepted from disclosure of evidence. In addition, an exception to disclosure should apply to any disclosure measure that would unduly interfere with an ongoing investigation by a competition authority concerning an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty.
- (16) The invoking of a claim for damages, or the start of an investigation by a competition authority, entails a risk that the undertakings concerned may destroy or hide evidence that is relevant for injured parties to substantiate a claim for damages. To prevent the destruction of relevant evidence and to ensure that court orders requesting disclosure are complied with, courts must be able to impose sufficiently deterrent sanctions. Insofar as parties to the proceedings are concerned, the sanction of drawing adverse inferences in the proceedings for damages can be particularly effective and can avoid time delays. Sanctions should also be available for non-compliance with obligations to protect confidential information and for abusive use of information obtained through disclosure.
- (17) Consumers and undertakings that are harmed by an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty are entitled to compensation for the actual loss and any loss of profit suffered. The actual loss results from the price difference between what was actually paid and what would have been paid in the absence of the infringement. When an injured party has reduced its actual loss by passing it on, entirely or in part, to its own purchasers (or its own suppliers, in the case of an infringement that relates to the supply of the infringing undertaking), the loss thus passed on no longer constitutes harm for which the party that passed it on has to be compensated. It is therefore appropriate to allow an infringing undertaking to invoke the passing-on of actual loss as a defence against a claim for damages.

- (18) Consumers or undertakings, to which actual loss has been passed on, suffer harm that has been caused by an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty. While such harm should be compensated by the infringing undertaking, it may be particularly difficult for consumers or undertakings that did not themselves make any purchase from the infringing undertaking, to prove the scope of that harm. To alleviate the burden of proof for a claimant showing himself to be a purchaser of goods or services that are affected by the infringement, it is appropriate to presume that the actual loss initially suffered by the one who made the purchase from the infringing undertaking has been fully passed on to the claimant. The infringing undertaking should be allowed to rebut this presumption by showing that the actual loss has not been passed on. Where the infringing undertaking can only show that part of the actual loss has not been passed on, it should still compensate the claimant for the remaining part.
- (19) Actions for damages can be brought both by injured parties that purchased goods or services from the infringing undertaking and by purchasers further down the supply chain. These actions can be considered related within the meaning of Article 28 of Regulation 44/2001. Under this provision, where related actions are pending in the courts of different Member States, national courts other than the one first seized may stay proceedings or decline jurisdiction. Furthermore, to foster consistency between judgments resulting from parallel or consecutive proceedings, national courts are encouraged to take due account of any related action and of the resulting judgment, particularly where it finds that the passing-on has been proven.
- (20) Where national courts rule on agreements, decisions or practices under Article 81 or 82 of the Treaty which are already the subject of a Commission decision, they cannot take decisions running counter to the decision adopted by the Commission.¹⁶ To enhance legal certainty, to avoid inconsistency in the application of these Treaty provisions and to increase the effectiveness and procedural efficiency of actions for damages, also the finding of an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty in a final decision of a national competition authority or a review court should not be called into question in actions for damages relating to the same infringement, regardless of whether or not the action is brought in the Member State of the authority or review court. This effect of decisions by national competition authorities and review courts shall be without prejudice to the rights and obligations of national courts under Article 234 of the Treaty.
- (21) The laws of some Member States require, for damages actions, that an element of fault (intent or negligence) be proven in addition to the proof of an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty. As the evidence needed to prove fault is rarely available to injured parties, it can be excessively difficult or even impossible for them to bring this proof. Once it is established that an undertaking has infringed Article 81 or 82 of the Treaty, it is no longer appropriate that the injured parties bear the burden of proof. It should be for the infringing undertaking to demonstrate that it did not act intentionally or negligently, taking into account the high standard of care that flows from the fact that Articles 81 and 82 of the Treaty are a matter of public policy.

¹⁶ Council Regulation (EC) No 1/2003 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty, OJ [2003] L 1/1, Article 16(1).

- (22) Injured parties should be able to bring an action for damages before, in parallel to or after proceedings by a competition authority, aimed at enforcing Article 81 or 82 of the Treaty. To this end, national rules on the beginning, duration, suspension or interruption of limitation periods should not unduly hamper the bringing of damages actions. That holds particularly for actions that build upon the finding of an infringement by a competition authority or by a review court.
- (23) In accordance with the principles of subsidiarity and proportionality as set out in Article 5 of the Treaty, this Directive pursues objectives that can be better achieved at Community level for the reasons set out above, and does not go beyond what is necessary to achieve those objectives.
- (24) This Directive respects the fundamental rights and observes the principles recognised in particular by the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Accordingly, this Directive should be interpreted and applied with respect to those rights and principles.

HAS ADOPTED THIS DIRECTIVE:

CHAPTER I

PURPOSE, SUBJECT MATTER AND DEFINITIONS

Article 1

Right to compensation

1. The purpose of this Directive is to ensure that consumers and undertakings can effectively enforce their right, guaranteed by the Treaty, to full compensation for harm caused to them by an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty.
2. Full compensation includes compensation for actual loss (*damnum emergens*), loss of profit (*lucrum cessans*) and payment of interest from the time the harm occurred until it has actually been compensated.
3. All national rules and procedures concerning actions for damages shall be designed and applied in a manner that ensures effective exercise of the right to full compensation for harm caused by an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty. Further, any rules and procedures on actions for damages resulting from infringements of Article 81 or 82 of the Treaty must not be less favourable to the injured parties than those governing actions for damages resulting from infringements of national competition law.

Article 2

Definitions

For the purposes of this Directive, the following definitions shall apply:

1. "claim for damages" means a claim for compensation of harm caused by an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty;
2. "action for damages" means an action by which a claim for damages is brought before a national court;
3. "injured party" means anyone who claims compensation for harm caused by an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty;
4. "national competition authority" means an authority designated by a Member State pursuant to Article 35 of Regulation 1/2003 as being responsible for the application of Articles 81 and 82 of the Treaty;
5. "competition authority" means the Commission of the European Communities or a national competition authority;
6. "national court" or "court" means a court or tribunal within a Member State that can apply Articles 81 and 82 of the Treaty and that is authorised to seek a preliminary ruling from the Court of Justice of the European Communities pursuant to Article 234 of the Treaty;
7. "infringement decision" means either a decision of a competition authority or review court that finds an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty or a decision of a review court that upholds such finding of an infringement;
8. "final" infringement decision means a decision of a competition authority or review court that can no longer be reviewed because it was not appealed within the applicable time limit or was confirmed upon appeal;
9. "corporate statement" means a voluntary presentation by, or on behalf of, an undertaking to a competition authority, describing the undertaking's knowledge of an infringement of Article 81 of the Treaty and its role therein, which was drawn up specially for submission to the authority with a view to obtaining immunity or a reduction of fines under a leniency programme concerning the application of Article 81 of the Treaty; and
10. "settlement submission" means a voluntary presentation by, or on behalf of, an undertaking to a competition authority describing the undertaking's acknowledgement of its participation in an infringement of Article 81 of the Treaty and its liability for this infringement, which was drawn up specially as part of a formal request for the authority to apply an expedited procedure.

CHAPTER II

ACTIONS FOR DAMAGES

Article 3

Actions for damages

1. Member States shall ensure that any injured party can effectively claim full compensation by bringing an action for damages either individually or by means of a group action pursuant to Article 4.
2. Member States shall further ensure that qualified entities within the meaning of Article 6 can effectively bring representative actions pursuant to Article 5 on behalf of injured parties.
3. Member States shall not be prevented from maintaining or introducing other forms of actions for damages.

Article 4

Group action

1. Member States shall ensure that two or more injured parties who suffered harm caused by the same infringement of Article 81 or 82 of the Treaty can jointly bring an action for damages ("group action").
2. National courts shall treat a group action as one single action. However, the defendant shall not be prohibited from raising any defence that might be relevant with regard only to one or several of the claimants.
3. Member States shall ensure that the court, having heard the parties, can allow other injured parties who suffered harm caused by the same infringement to join a group action after the court has been seised of such action, provided that this does not impair the sound administration of justice.

Article 5

Representative action

1. Member States shall ensure that qualified entities within the meaning of Article 6 can bring an action for damages on behalf of injured parties who suffered harm caused by the same infringement of Article 81 or 82 of the Treaty ("representative action").

2. The qualified entity shall define the group of injured parties on behalf of which it brings the representative action. It shall not be required to individually identify all injured parties belonging to this group.
3. The qualified entity shall take the appropriate means to make the representative action known to all those who may have claims for damages within the scope of the representative action. It shall inform the court of the means by which it has done so or intends to do so. The court shall either approve such means, if it is satisfied that they are suited to the particular circumstances of the case and provide those concerned with a reasonable opportunity to learn of the existence of the representative action, or request appropriate amendments.
4. Member States shall ensure that any injured party can exercise its right not to be represented by the qualified entity in the representative action. Any decision by the court on the merits of the case shall be binding on all injured parties represented by the qualified entity at the time when such decision is adopted.
5. Damages awarded in a representative action shall be distributed, to the largest possible extent, to the injured parties represented. Member States may allow that a part of the damages award is used to cover expenses reasonably incurred by the qualified entity in connection with the representative action.
6. Member States shall ensure that effective mechanisms are available for the parties in representative actions to agree on a fair and efficient consensual resolution of the case.

Article 6

Qualified entities

1. For the purposes of this Directive, "qualified entity" shall mean any body which is:
 - (a) representing legitimate interests and is designated by a Member State as an entity generally entitled to bring representative actions on behalf of injured parties who have suffered harm caused by infringements of Article 81 or 82 of the Treaty; or
 - (b) representing legitimate interests of its members and is authorised by a Member State, in relation to a specific infringement of Article 81 or 82 of the Treaty, to bring a representative action on behalf of all or some of its members who have suffered harm caused by such infringement.
2. Member States shall define the eligibility conditions to be fulfilled in order for a body to be designated or authorised as a qualified entity. Such conditions shall in particular ensure that the body has the capability to effectively bring a representative action and that it acts, or can be expected to act, in the best interests of those it represents.
3. Member States shall take the measures necessary to ensure effective monitoring of the continued eligibility of the qualified entities they designate to bring

representative actions. They shall further establish procedures allowing for withdrawal of the designation, in particular if there is evidence that a designated qualified entity abuses the right to bring representative actions or does not act in the best interests of those it represents.

4. Member States shall notify the Commission of qualified entities that have been designated by them pursuant to paragraph 1(a) and of any designation withdrawals pursuant to paragraph 3. The Commission shall ensure that a list of all designated qualified entities is publicly available.
5. Qualified entities which have been designated in one Member State in accordance with the conditions set out in this Article shall, without any additional requirements, have the right to bring representative actions in all other Member States according to the procedural rules applicable in these Member States. The same shall apply to authorised qualified entities with regard to the specific infringement.

CHAPTER III

DISCLOSURE OF EVIDENCE

Article 7

Disclosure of evidence

1. Where a claimant has presented reasonably available facts and evidence showing plausible grounds to suspect that it, or those it represents, suffered harm through infringement of Article 81 or 82 of the Treaty by the defendant, Member States shall ensure that national courts order evidence to be disclosed by the other party or by a third party, subject to the conditions set out in this Directive. Member States shall ensure that the right to disclosure of evidence is available also to defendants in actions for damages.
2. National courts shall order the disclosure of evidence referred to in paragraph 1 where the party requesting disclosure has
 - (a) shown that evidence lying in the control of the other party or a third party is relevant to substantiate its claim or defence;
 - (b) specified either pieces of this evidence or as precise and narrow categories of this evidence as it can on the basis of reasonably available facts; and
 - (c) shown that it is unable, applying reasonable efforts, to produce these.
3. Disclosure pursuant to this Directive shall not be ordered to the extent that it would be disproportionate. In assessing this, national courts shall consider the legitimate interests of all parties and third parties concerned. They shall, in particular, consider:
 - (a) the value of the claim for damages;

- (b) the likelihood that the addressee of the disclosure order infringed Article 81 or 82 of the Treaty;
 - (c) the scope and cost of disclosure, especially for any third parties concerned; and
 - (d) the fact that the evidence to be disclosed may contain confidential information, especially that of any third parties. Member States shall provide for effective measures so that national courts can protect confidential information to the greatest extent possible whilst ensuring that relevant evidence containing such information is available in the action for damages.
- 4. Member States shall ensure that national courts, before adopting a disclosure order and except in cases of particular urgency, hear the addressee of such an order in accordance with the principles of fair trial.
 - 5. Evidence within the meaning of this Directive includes all types of evidence admissible before the national court seised, in particular documents and all other objects containing information irrespective of the medium on which the information is stored. It also includes, to the extent and in the form permitted under applicable national rules, the hearing of witnesses, parties, experts and other third parties.
 - 6. Member States shall not be prevented from maintaining or introducing rules which provide for wider disclosure of evidence.

Article 8

Exceptions from disclosure of evidence

- 1. Member States shall ensure that national courts at no point in time order the disclosure of corporate statements or settlement submissions.
- 2. Member States shall ensure that national courts refrain, to the extent necessary, from ordering disclosure upon application by a competition authority that has shown to the court that disclosure would undermine an ongoing investigation concerning a suspected infringement of Article 81 or 82 of the Treaty.
- 3. Member States shall take the necessary measures to give full effect to all legal privileges and other rights not to be compelled to disclose evidence that exist under the law of the European Union.

Article 9

Sanctions

- 1. Member States shall ensure that national courts can impose sanctions on parties, their legal representatives and third parties, in the event of
 - (a) failure or refusal to comply with a court's disclosure order;

- (b) the destruction of relevant evidence by a party or a third party, provided that at the time of destruction the party or third party knew, or could reasonably have known, that the evidence was relevant to substantiate a claim for damages or a related defence, and that either such claim had been invoked by an injured party, or a competition authority had started an investigation in relation to the infringement underlying such a claim for damages;
 - (c) failure or refusal to comply with the obligations imposed by a court order protecting confidential information; and
 - (d) abuse of the rights relating to disclosure of evidence provided for in this Directive, and of the evidence and information obtained thereunder. Abuse in this context shall include use for a purpose other than substantiating a claim for compensation of harm caused by an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty, or substantiating a defence against such a claim.
2. Member States shall ensure that the sanctions imposed by national courts are effective, proportionate and dissuasive. The sanctions available to national courts shall include, insofar as the behaviour of a party to damages action proceedings is concerned, the possibility to draw adverse inferences such as presuming the relevant issue to be proven or dismissing claims and defences in whole or in part, and the possibility to order the payment of costs.

CHAPTER IV

PASSING-ON OF OVERCHARGES

Article 10

Passing-on of overcharges

1. Member States shall ensure that the defendant in an action for damages can invoke as a defence against a claim for damages the fact that the claimant passed on the whole or part of the overcharge imposed upon him. For the purposes of this Article, any positive difference between the price actually paid and the price that would have prevailed in the absence of infringement of Article 81 or 82 of the Treaty, is referred to as an overcharge. The burden of proving this passing-on defence shall rest with the defendant.
2. Member States shall ensure that, without prejudice to claims for loss of profit, the claimant in an action for damages is compensated for the harm resulting from a passing-on of the total overcharge where he has shown that
 - (a) the defendant has infringed Article 81 or 82 of the Treaty;
 - (b) this infringement resulted in an overcharge for the customer(s) of the defendant; and

- (c) the claimant has purchased the goods or services that were the subject of the infringement or has purchased goods or services that are derived from or contain the goods or services that were the subject of the infringement.

This provision is without prejudice to the defendant's right to show that the overcharge was not passed on to the claimant.

3. Member States shall ensure that the rules laid down in this Article apply also where the infringement of Article 81 or 82 of the Treaty relates to the supply of the infringing undertaking.

Article 11

Parallel and consecutive actions for damages

Member States shall enable national courts that are seised with an action for damages to take due account of parallel or preceding actions for damages that are related to the same infringement of Article 81 or 82 of the Treaty, but are brought by a claimant from another level in the supply chain.

CHAPTER V

EFFECT OF NATIONAL DECISIONS, FAULT AND LIMITATION PERIODS

Article 12

Effect of national decisions

Where national courts rule, in actions for damages, on agreements, decisions or practices under Article 81 or 82 of the Treaty which are already the subject of a final infringement decision by a national competition authority or by a review court, Member States shall ensure that the national courts cannot take decisions running counter to such infringement decision. This obligation is without prejudice to the rights and obligations under Article 234 of the Treaty.

Article 13

Fault

To the extent that Member States require, in addition to proof of an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty, fault to be proven in actions for damages, they shall ensure that, once an injured party has established such an infringement, the infringer is liable for damages unless he shows that he could not reasonably have been aware that his conduct distorted competition.

Article 14

Limitation periods

1. Member States shall lay down the rules stipulating when the limitation period for seeking compensation for harm caused by an infringement of Article 81 or 82 of the Treaty begins to run, the duration of that period and the circumstances under which that period can be interrupted or suspended. Member States shall ensure that the applicable national rules do not prevent an injured party from effectively seeking compensation once it knows, or can reasonably be expected to have knowledge, of the infringement and of the fact that the infringement caused harm to it.
2. Member States shall ensure that the limitation period does not begin to run before the day on which a continuous or repeated infringement ceases.
3. Where compensation is sought for harm caused by an infringement that was found by a competition authority or a review court, Member States shall ensure that the injured party can bring an action for damages during a period of at least two years after the infringement decision has become final.

CHAPTER VI

FINAL PROVISIONS

Article 15

Transposition

1. Member States shall bring into force the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive by [...] at the latest. They shall forthwith communicate to the Commission the text of those provisions and a correlation table between those provisions and this Directive.
2. When Member States adopt those provisions, they shall contain a reference to this Directive or be accompanied by such a reference on the occasion of their official publication. Member States shall determine how such reference is made.

Article 16

Review

The Commission shall review this Directive and report to the European Parliament and the Council by [...] at the latest [to be calculated as 5 years after the date set as the deadline for transposition of this Directive].

Article 17

Entry into force

This Directive shall enter into force on the twentieth day following that of its publication in the *Official Journal of the European Union*.

Article 18

Addressees

This Directive is addressed to the Member States.

Done at Brussels, [...]

For the Council
The President
[...]

Abstract: Damages actions for breach of antitrust rules

This thesis is supposed to analyse latest proposals of the European Commission concerning private enforcement of antitrust rules and show what impact their implementation would have on the Czech law. The matter is organised in eight substantive chapters essentially retaining the system used by the Commission in the White Paper on Damages actions for breach of the EC antitrust rules, slightly reorganised however to comply better with established doctrinal system. Beginning with basis of a claim, through procedural matters to other connected problems.

Chapter One places damages actions within the system of both the EU antitrust law and systems of the members states. First part of the chapter looks into the origin of the idea of compensation for a breach of the competition law and introduces cases of the European Court of Justice *Courage v Crehan* and *Manfredi*. Second part identifies major obstacles that hinder wider application of the compensation principle in Europe (while in the US, private actions make up to ninety percent of all antitrust proceedings). And the third part considers the proposed role of private enforcement in European antitrust law. The Commission would like to see it becoming a complimentary system to the public enforcement, equally aimed at compensation of victims and deterrence of cartelists.

Chapter Two concentrates on the question of applicable law.

Chapter Three is aimed at the question of damage and subdivided into seven parts: Breach of an antitrust rule, fault requirement, causal link, definition of damage, calculation of damage, punitive damages and passing on. The chapter thus covers the substantive basis of a claim.

Chapter Four deals with standing of indirect purchasers and collective redress. Chapter Five illustrates problems of access to evidence and inter partes disclosure. Chapter Six considers binding effect of decisions adopted by competition authorities. Chapter Seven concentrates on limitation periods and Chapter Eight illustrates relationship of damages actions with leniency programmes.

Klíčová slova / Keywords

Soutěžní delikty, náhrada škody.

Antitrust, damages actions.